

DR. Z. IVINSKIS

JOGAILA

JO SANTYKIAI SU
KĘSTUČIU IR VYTAUTU

DR. KAZYS PIRKŪS
ARCHYVAS

KAUNAS ----- 1935

DR. Z. IVINSKIS

JOGAILA

JO SANTYKIAI SU
KĘSTUČIU IR VYTAUTU

DR. KAZYS PEKUS
ARCHYVAS

KAUNAS ————— 1935

Atspauda iš rinkinio „Jogaila“

 596

JOGAILOS SANTYKIAI SU KĘSTUČIU IR VYTAUTU
IKI 1392 METŲ

- I. Lietuvos būklė po Algirdo mirties. Trakų ir Vilniaus dvaro priešingumai.
- II. Politinė Lietuvos krizė ir Jogailos santykiai su Ordinu.
- III. Jogailos konfliktas su Kęstučiu.
- IV. Kęstučio suėmimas ir jo mirties kaltės klausimas.
- V. Jogailos ir Vytauto kovos iki 1384 m.
- VI. Jogaila — lenkų karalius ir jo santykiai su Vytautu.
- VII. Antrasis Vytauto išbėgimas pas Ordiną. Jogailos ir Vytauto konflikto pabaiga.

I

1377 metais Vilniuje ant laužo su didelėmis iškilmėmis buvo sudegintas didysis Lietuvos kunigaikštis Algirdas¹⁾. „Su juo nužengė į grabą vienas didžiausių vidurinių amžių politikų“²⁾. Per ištisus 32 metus Lietuvos Kunigaikštystė buvo darniai dviejų kunigaikščių valdoma. Tai nepaprastas istorijoje atsitikimas, kad du broliai, turėdami beveik lygią valdžią, ilgą laiką išgyventų sutarime, nesivaržydami dėl valdžios. Tai negalėjo neimponuoti jų amžininkams. Apie Algirdo ir Kęstučio bičiuliavimąsi nuo pat jaunystės liudija svetimos kronikos, kalba

¹⁾ *Scr. rer. Pruss.* II p. 13 (*Hermann de Wartberge*).

²⁾ *Schiemann*, Th.: *Russland, Polen und Livland*, Bd. I (Berlin), psl. 244: „In ihm starb einer der grössten Staatsmänner des Mittelalters“. *Plg. Liet. Encykl. prof. Jonyno straipsnį „Algirdas“*.

apie jį ir Vytautas savo rašte prieš Skirgailą³⁾). Ir štai dabar vienas iš tų valstybės ramsčių, kuris buvo laikomas vi s o s Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, pabaigė savo dienas. Koks likimas laukė valstybę toliau?

„Didysis kunig. Algirdas turėjo dvyliką sūnų, o kunig. Kęstutis šešis. Iš savo sūnų kunig. Algirdas labiausiai mylėjo kunigaikštį Jogailą, o kunigaikštis Kęstutis — kunigaikštį Vytautą. Ir juodu, dar gyvi būdami, susitarė, kad po jų mirties šiuodu bus didžiojo kunigaikščio įpėdiniais. O Jogaila ir Vytautas gyveno tokioje pat bičiulystėje, kaip jų tėvai“. Taip kalba metraštis, kilęs Vytauto kovų metu su Jogaila⁴⁾). Iš čia mes ir turime tą tradiciją, kad toji diarchijos — dualizmo sistema buvo norima toliau palaikyti. Į Kęstučio ir Algirdo vietas turėjo stoti Jogaila ir Vytautas.

Tikrai sakant, nelengva suprasti, kodėl Algirdas skyrė Jogailą sosto įpėdiniu. Anoji tradicija mums sako, kad šis buvęs labiausiai tėvo mylimas. Matyti, Jogaila buvo antrosios Algirdo žmonos, Julijonos, vyriausias, o gal ir gambiausias sūnus. O Julijona labai aiškiai nemėgo savo posūnių, ir kaip įmanydama stengėsi į pirmąsias vietas sukišti tikruosius sūnus, o juos nustumti į paskutines. Pavyzdžiui, su Ordinu daromose sutartyse figūruoja motina, Jogaila, Skirgaila ir visi kiti broliai („*alle yren andirn gebruder*“)⁵⁾, bet niekur neminimi Marijos Vitebskietės, pirmosios Algirdo žmonos, vaikai.

Kai Algirdo vietą užėmė jo įpėdinis Jogaila, Algirdo bendravaldis Kęstutis dar tebegyveno. Dabar Kunigaikštystės dva-

---

³⁾ *Scr. rer. Pruss.* II 712 („*Dis ist Witoldes sache wedir Jagaln und Skargaln*“). Visai kitaip galvoja *L. Kolankowski's*, *Dzieje w. ks. Litewskiego z Jagiellonów*, tom I, 1930, psl. 8: „Jau reikėtų baigti kalbėti apie Vytauto kryžiuočiams sugalvotą idiliją, kuri viešpatavo per kelius amžius moksle“. Žiūr. ten jo argumentus. Kolankowskio mintys vargu kada nors galės prigyti. Visi jo žinomi dokumentai yra daug vėlesnio kilimo, ir todėl juos reikia traktuoti labai atsargiai. Plg. *Henryk Paszkiewicz*, *Jagiellonowie a Moskwa*, I t., Warszawa 1933, psl. 377. *I. Jonynas*: Jogaila. Pirmieji Jogailos politiniai žingsniai. 1934 m. N 10 „*Židinio*“, psl. 258.

⁴⁾ *Polnoje Sobranije Russk. Lietopisej*, t. XVII (1907) psl. 72, 154, 207 („*Litovskomu rodu počinok*“) etc. Plg. *Smolka*, *St. Kiejstut i Jagielło. Pamietnik Akademii Umiejętności w Krakowie*, t. VII (1889), psl. 83 sq.

⁵⁾ *Cod. epist. saec. XV*, tom. 2, psl. 1 (*Mon. med. aevi hist. res gestas Pol. illustr. t. XII*).

rui labiausiai rūpėjo, kokie nusistatys santykiai tarp dėdės ir sūnėno.

Po brolio mirties Kęstutis tuojau, pats netapęs didžiuoju kunigaikščiu, užleidžia Jogailai Vilnių ir pripažįsta jo valdžią. Tame savo memorandume „*Dis ist Witoldes sache wedir Jagaln und Skargaln*“ (maždaug, iš 1390 metų) Vytautas aiškiai pabrėžia: Kęstutis laisvu noru pripažinęs savo pirmąjį rangą Jogailai, norėdamas pagerbti atmintį brolio, kurį jis labai mylėjęs⁶⁾. Ir 1379 metais Jogailos titulas jau yra: „Vyriausias Lietuvos kunigaikštis“ — „*obirster herzoge der Littouwin*“, tuo tarpu Kęstutis tesivadina Trakų kunigaikščiu⁷⁾.

Kęstutis ir po 1377 metų gyvena taip pat kaip pirma; jis kariauja su Ordinu, kuris tada smarkiai puola Lietuvą. 1377 metais kryžuočiai įsiveržia į Žemaičius, jie bando imti prie Gardino Bielicos tvirtovę; metais vėliau jie naikina kitas Kęstučio žemes. Tais pačiais metais Kęstutis jiems atsilygina, sudegindamas Ekersbergo tvirtovę ir 1379 m. puldamas Klaipėdą. Tuo pat laiku Ordinas puola Palenkę, apgula Mielniką ir Liet. Brastą, sunaikina sritis tarp Brastos ir Gardino. Tais pat metais Ordinas naikina Žemaičius ir pas Kauną susitinka su Kęstučiu⁸⁾.

Jogaila nuo visų tų karų laikosi nuošaliai. Ir tuo tarpu, kai Kęstutis su savo kardu švaistėsi Lietuvos pasienyje ir sunaikino Klaipėdą⁹⁾, Jogaila siuntė savo brolių Skirgailą į Prūsus. Tikrasis kelionės tikslas mums nėra aiškiai žinomas¹⁰⁾. Iš Prūsų Skirgaila vyksta pas Čekų ir Romos karalių, o iš ten į Vengriją¹¹⁾. Jogailai, tur būt, rūpėjo susiartinti su Vakarais¹²⁾, rasti ten sau naujų atramos punktų. Tačiau Skirgailos

⁶⁾ *Scr. rer. Pruss.* II p. 712.

⁷⁾ *Cod. dipl. Pruss.* III p. 180 sqq. N 134.

⁸⁾ *Scr. rer. Pruss.* II p. 116, 583, 594, 601 sq.; t. III, p. 106 sq., 110 sq. Plg. mano str. P. Šležo redag. monografijoje (Vytautas Didysis), „Vytauto jaunystė ir jo veikimas iki 1392 m.“, psl. 7.

⁹⁾ *Scr. rer. Pruss.* III, psl. 110 sq. (*Annales Thorunenses*).

¹⁰⁾ Plg. I. Jonynas: Jogaila. Pirmieji Jogailos politiniai žingsniai. 1934 m. N 10 „Židinio“, psl. 260, 269.

¹¹⁾ *Scr. rer. Pruss.* t. II p. 592, III t., p. 111 (*Ann. Thor.*).

¹²⁾ *Jos. Pfizner*: Didysis Lietuvos kunig. Vytautas kaip politikas (vert.), Kaunas 1930, psl. 62: „Ši kelionė turėjo, matyt, aiškų tikslą — apkrikščinti jus Lietuvą susiartinti su vakarais. Tai, rodo, kad jaunoji karta pagaliau nutarė padaryti tą žingsnį, kurį kadaise Mindaugas mėgino...“.

iškilingas priėmimas Prūsiose (tuoj po Klaipėdos sudegini-
mo), rodosi, sakytų, kad ir ši kelionė jau turėjo tokių tikslų,
kurie nebesiderino su valstybės vienybe ir ardė dešimtmečiais
nusistovėjusią tvarką¹³⁾). Minint atskirus faktus, prive-
dusius prie žinomos katastrofos, reikia atsakyti į klausimą, ku-
rios buvo platesnio pobūdžio priežastys, privertusios senąją
sistemą griūti.

Algirdui mirus, šalia viena antros atsistojo dvi kartos —
senoji ir jaunoji: 28 metų vyras Jogaila ir 80 metų senukas Kęs-
tutis. Koks amžiaus skirtumas! Jaunieji, paprastai, nemėgsta
pripažinti senųjų autoriteto ir klausyti jų patarimų, o senieji,
gal perdaug vertindami savo nuopelnus, ir sunkiai įgytą patyri-
mą, reikalauja tinkamos pagarbos ir pripažinimo. Toliau, Jo-
gaila turėjo labai daug brolių. Lengva suprasti, kad jie norėjo
vadovauti ir savo giminę išvaduoti iš juos savo gyvenimo paty-
rimu ir garbinga praeitimi slėgiančio Kęstučio autoriteto. Tad
Jogailai bus turėję įtakos ir jaunosios generacijos jo giminių
kurstymai. Daug stipresnė turėjo būti didž. kunigaikščio mo-
tinos Julijonos įtaka. Juk dokumentuose dažnai sakoma,
kad tas ar tas aktas daromas „jai žinant“, „jai sutinkant“. Sa-
kysime, 1381 metų Jogailos sutartyje su Prūsų Ordinu Julijonos
vardas yra padėtas pirmoje vietoje. Ji pati vadinama
„didžiąja“¹⁴⁾).

Be Kunigaikštystės viduje susidariusios padėties, priešin-
gumų tarp Trakų ir Vilniaus dvaro, jų santykiams daug reikš-
mės galėjo turėti vokiečių ordinas. Kryžiuočiams kunigaikštys-
tės valdovų pasikeitimas buvo proga su naujais valstybės val-
dytojais ieškoti kitokio kontakto ir bandyti laimėti tai, kas iki
tol nepasiekta ginklu atvirame lauke. Nuo magistro Knipprodės
laikų kryžiuočiai ėmėsi naujos taktikos, būtent, remti sukilėlius,
palaikyti pabėgėlius, kiršinti valdančiuosius, vienu žodžiu,
skaldyti Lietuvą. Prie Vilniaus dvare susidariusios nuotaikos
Ordinui buvo nesunku padėti tarpti nesantaikos grūdai. Užteko
tik tvirtinti, kad Kęstutis nori paglemžti savo rankosna visą

---

¹³⁾ Plg. *Smolka*: Kiejstut i Jagiello o. c. psl. 92; *Prochaska*: Król
Wład. o. c. I, psl. 34.

¹⁴⁾ *Livl. Urkundenbuch*. II I, p. 395. Plg. *Smolka*: Kiejstut i Jagiello
o. c. psl. 88.

valdžią. Ir Magistras tai aiškiai tvirtina viename savo laiške Julijonai¹⁵⁾. Prasiidėjo trynimasis, ir, pav., kai kryžuočiai naikino Palenkę, Jogaila nedavė Kęstučiui pagalbos.

Tur būt, būtų ne visai tikslu, jei tokių Jogailos santykių su Kęstučiu priežastį laikytumėm vien tik ambiciją ir asmenišką interesus. Reikėtų paieškoti dar bendresnio pobūdžio motyvų, kurie pasenusį dėdę ir jauną sūnėną skyrė nuo vienas antro.

II

Iki tol Algirdo ir Kęstučio programa buvo aiški. Nuo pat valstybės įsikūrimo užsienių politikoje buvo viena tiesi linija — kovoti ir ginti Lietuvos savarankiškumą. Tas kovos tikslas aiškumas buvo jiems tvirtas pamatas vykdant savo programą, ir todėl per 32 metus Algirdas su Kęstučiu veikė nesvyruodami. Iki tol lietuviai atkakliai kovojo su vokiečių Ordinu, ir Kęstutis, matyti, buvo šalininkas tokios kovos iki pat galo. Bet Jogaila, tur būt, pradėjo suprasti, kad toji kova ir užsispyrimas neduos gerų vaisių, nes į Algirdo viešpatavimo pabaigą laimėjimas pradėjo svirti į Ordino pusę. Toji įtempta kova labai vargino kraštą. Be to, Kęstučio laikais vokiečių kariuomenė plėšė nebe tik pakraščius, bet ir tolimiausias Lietuvos apylinkes, pačius Lietuvos centrus — Trakų ir Vilniaus sritis¹⁶⁾. Tiesa, lietuviai dar turėjo jėgų priešintis. Jie sumaniai ir energingai vedė partizanišką kovą, jie galėjo dar užpuldinėti Prūsiją¹⁷⁾, ją plėšti, bet kariuomenės organizacija, valstybinė santvarka ir karo technika Ordinas pasirodė esąs žymiai aukščiau. Iš tolimesnių įvykių matysime, kad stojęs prie Lietuvos vairo, Jogaila pasijuto ypatingoje būklėje. Jam rodėsi, kad reikia keisti frontas. Bet kaip mūšyje kariuomenės pergrupavimas, taip politikoje programos keitimas yra nelengvas daiktas, o senosios tvarkos šalininkai esti pirmi naujenybių priešininkai.

¹⁵⁾ *Cod. dipl. Pruss.*, t. IV, psl. IV. Plg. *ibid.* III t., psl. XXIV.

¹⁶⁾ Plg. *Prochaska, A.*: *Król Władysław Jagiełło*, I (1908), p. 30 sq.

¹⁷⁾ *Jonynas, Ign.*: *Jogaila, did. Lietuvos kun-tis ir Lenkijos karalius*, 1934 m. „*Židinys*“ N 8—9, psl. 144. Prof. Jonynas mano, kad lietuviai dar energingai organizavo kontrapuolimus.

Šalia šitokios užsienio politikos būklės aktuali ir artimai su ja susijusi buvo Lietuvos vidaus krizė. Ta įtempta kova su Ordinu buvo kovojama iš dalies dėl tikėjimo. Lietuvių tauta buvo jau per daug pavėlavusi priimti krikščionių tikėjimą. Ištisi keturi amžiai skyrė nekrikštytąją Lietuvą nuo 10-me amžiuje krikštytų kaimynų, rusų ir lenkų. Prieš naują tikėjimą sunku bebuvu atsispirti. Juk ir didžiojo pagonystės šulo, Kęstučio, duktė buvo krikščionė, o sūnus Būtautas ir sūnaitis Vaidutis pabėgo pas Ordiną ir ten apsikrikštijo¹⁸⁾). Matyti, kad pati Kęstučio šeima pergyvena šiuo atžvilgiu krizę. Tikėjimas veržėsi pro visus plyšius. Kęstutis ir Algirdas tebetikėjo senuosius dievus, ir abu mirė pagonimis, bet naujoji karta jau kitaip galvojo. Naujosios kartos vyrams, Jogailai ir Vytautui, matant aplink savęs visur tik krikščioniškas tautas, ne kartą turėjo kilti abejojimas, ar beišsilaikys pagonystė, ar ne pats laikas priimti tą Evangeliją, kurią jau priėmė visos aplinkinės tautos¹⁹⁾). Štai ir vėl skirtumas tarp Kęstučio ir Jogailos.

Apie Jogailą šiuo atžvilgiu žinome tik tiek, kad jam tapus didžiuoju kunigaikščiu buvo tuoj žiūrėtas dvaro archyvas, varžyta popiežių, Vokietijos ciesorių ir krikščionių kunigaikščių atsisaukimai, kuriais lietuvių tauta buvo raginama priimti krikščionių tikėjimą. Jogailai reikėjo išsivaduoti iš tos susidariusios būklės, iš nuolatinio pavojaus, dėl pagoniškos tikybos²⁰⁾). Taigi Skirgaila, keliaudamas į Vakarų, turėjo misiją nuvykti pas Romos imperatorių ir pagaliau pas patį popiežių²¹⁾).

Buvo dar ir trečios rūšies krizė. Po Algirdo mirties Lietuvoje nebebuvo autoritetingo žmogaus, galinčio išlaikyti valstybę vienybę tarp gausių brolių kunigaikščių. Jogaila, kaip jau sakyta, buvo, tur būt, vyriausias Algirdo sūnus iš antrosios jo žmonos, Julijonos, bet už jį vyresni buvo dar penki Algirdo sūnūs iš jo pirmųjų vedybų. Jie, žinoma, turėjo jaustis skriaus

---

¹⁸⁾ Žiūr. apie Būtautą Liet. Enc. str. Plg. P. Šležas: „Ko bėgo Kęstučio sūnus iš Lietuvos?“ 1932 m. Židinys, N 12, psl. 449 sqq. Plg. Scr. rer. Pruss. III p. 115 (Vaidoto pabėgimas).

¹⁹⁾ Lewicki, An.: Powstanie Swidrigielły, Kraków 1902 psl. 5 sqq. Plg. Jonynas, I.: Jogaila. 1934 m. „Židinys“ N 8—9, psl. 143.

²⁰⁾ Pfitzner, D. L. kun. Vytautas o. c. psl. 63.

²¹⁾ Smolka: Kiejstut i Jagiello o. c. psl. 92. Prochaska, A.: Król Wład. o. c. I psl. 34 sq. Plg. Pfitzner, o. c. psl. 62.

džiami, matydami, kad pirmasis sūnus stengiamasi iškelti juos aplenkiant. Visų brolių seniausias ir vyriausias buvo Andrius. Jis dar tėvo laikais užėmė politikoje žymią vietą, kad ir nebe-gyveno Lietuvoje (jis buvo Polocko kunigaikštis). Todėl An-drius ėmė pirmas ardyti santykius ir nepripažinti Jogailos. Jis dabar pakėlė maištą Rytuose ir pasidarė didžiausiu Jogailos priešu. Jis išėjo į Pleskavą, susijungė su Maskva ir Livonijos ordinu. Matyti, Ordinas prie sukilimo yra pridėjęs savo ranką. Andriaus sukilimas Jogailai buvo skaudžiausias daiktas²²⁾.

Prieš tą koaliciją Jogaila ieškojo sąjungos su totoriais, su chanu Mamajumi, kuriuo ypač norėjo pasinaudoti kovoj su rusais²³⁾. Bet iš tos karo sąjungos (1379—80) Jogaila nieko ne-laimėjo. „So vseju litovskuju siloju“²⁴⁾ vyko jis sąjungininkui padėti, bet pavėlavo, ir Maskvos kunigaikštis Dimitras Doniš-kis sumušė totorius Kulikovo laukuose. Tad Jogaila iš tos krizės turėjo ieškoti kitos išeities. Reikėjo mėginti susitaikinti su Vokiečių Ordinu, reikėjo išsižadėti senųjų dievų — keisti tikėjimas; reikėjo, pagaliau, sutvarkyti savo santykius su kai-mynais ir nutildyti kitus nepatenkintus Algirdo gimines. Ką jis turėjo daryti? Nuo ko pradėti?

Šitokioje sunkioje būklėje didysis Lietuvos kunigaikštis ieško taikos su Ordinu, su kuriuo kova ligi tol Lietuvą dau-giausia slėgė. Ir kai 1379 m. Kęstutis su kryžuočiais pradeda derėtis, Jogaila atsiunčia į tuos pasitarimus ir savo pasiuntinius, tuo būdu jis gauna progą įsikišti, parodyti savo viršenybę ir padaryti taiką.

Ordino politikos vadovams jau buvo įkyrėjusi vieno tik kardo kova su Lietuva. Todėl jie nepraleidžia momento nepasi-naudoję ir kitokiomis priemonėmis. Ordino politikos tikslas — užimti Lietuvą — lengviausia galima buvo pasiekti naudo-jantis Lietuvos valdovų nesantaika ir žinomu dėsniu „*divide et impera*“. Todėl mes matome, kad Jogaila palaikomas prieš Kęstutį, vėliau Vytautas prieš Jogailą, paskui Švitrigaila prieš Vytautą, neskaitant aukščiau persimetusių brolių Survilų, Bū-

²²⁾ Žiūr. prof. Jonyno str. „Andrius“, Liet. Enc. t. I psl. 575—585.

²³⁾ Plg. Smolka: Kiejstut i Jagiello o. c. psl. 99 sqq.

²⁴⁾ Plg. *ibid.* psl. 110 sq.

tauto, Vaidučio ir k., kurie Ordino buvo priimami ir remiami. Kryžiuočiai ir dabar gudriai naudojami palankiomis sąlygomis. Jie sutinka taikintis, bet ta pačia taika stengiasi pasėti nesantaiką tarp konservatyvaus senovės šalininko Kęstučio ir jo sūnėno Jogailos.

1379 m. rugsėjo mėn. 29 d. Jogaila ir Kęstutis drauge daro su Ordinu dešimčiai metų sutartį. Tai yra pirmoji Jogailos sutartis su kryžiuočiais, davusi pradžią visai sutarčių eilei. Bet ji yra paskutinis aktas, pasirašytas Jogailos ir Kęstučio drauge²⁵). Sutarties tekstas keistokas²⁶). Taika pripažįstama toms rusų žemėms, kurios priena prie Nemuno ir yra greta vokiečių Ordino sričių; suminėtos yra šios sritys: Volkoviskas, Surazas, Drohičinas, Mielnikas, Brasta, Bielskas, Kamiencas ir Gardino apskritis. Prūsuose ta taika apima šias žemes: Osterodę, Ortelsburgą, Allenšteiną, Gunlaukeną ir Zeburgą. Jų gyventojams duodama teisė naudotis gretimųjų didžiųjų „Tyro“ girių plotais: medžioti, žuvauti, ganyti, kurti sodžius. Tos sutarties vietovardžiai mums rodo, kad Ordinas sutinka daryti taiką su krikščionimis rusais, bet ne su pagonimis lietuviais²⁷).

Žemaičių kraštas buvo išimtas kaip artimiausioji vokiečių ekspansijos teritorija. Tuo Ordinas, prisidengdamas krikščionyste²⁸), matyti, tikėjosi pasėti nesantaiką tarp Lietuvos valstybės tautų, sukiršinti D. Kunigaikštystės rusus su lietuviais. Tai pasunkino ir kovą su kryžiuočiais. Paskelbus toms sritims taiką, kovoje su kryžiuočiais buvo sunkiau naudotis rusų pagalba; pagaliau, norėdami atsivesti kariautojų iš kitų rusų sričių, lietuviai su jais turėjo eiti į Prūsus aplinkui, per Žemaičius. Šitoks kelio tolumas, be abejo, sunkino naudotis rusų pagalba. Nors ta taika apėmė daugiausia Jogailos žemes (iš Kęstučio sričių teįėjo pietinės, krikščioniškosios provincijos), tačiau ir Kęstutis, kaip „herzoge zu Tracken“, pridėjo prie tos sunkios sutarties

---

²⁵) *Cod. dipl. Pruss.* III N 134; *Cod. ep. Vit.* N 1.

²⁶) *Plg. I. Jonynas: Jogaila. Pirmieji Jogailos politiniai žingsniai. 1934 m. N 10 „Židinio“*, psl. 261.

²⁷) *Plg. Smolka: Kiejstut i Jagiello o. c. psl. 89 sq.*

²⁸) *Plg. R. Krumbholtz: Samaiten und der Deutsche Orden bis zum Frieden am Melno-See. Königsberg i. Pr. 1899, psl. 83.*

savo antspaūdą. O visas tolimesnės kovos sunkumas užgulė ant jo valdomų žemių²⁹⁾).

Mums neaišku, kodėl Kęstutis dėjosi į tokią sunkią sutartį. Ji mums nieko nepadeda Jogailos ir Kęstučio santykiams suprasti ir liks visada kažkokia mįslė. Gal ir Kęstutis pagaliau pamatė, kad senoji jo politika, ta kova be atodairos, sutinka kas kartą vis didesnių sunkumų? Gal ir tam senam riteriui pagaliau ėmė rodytis, kad reikia ieškoti kompromisų politikos?

III

1379 metais Jogaila veikia dar išvien su dėde. Bet netrukus jis jau vienas daro su Ordinu dvi naujas konvencijas. Pirmoji jų yra lyg kokia papildomoji sutartis su Livonijos ordinu (1380 m. vasario mėn. 27 d.)³⁰⁾. Tai paliaubos porai mėnesių (iki tų pačių metų Sekminių) Jogailos žemėms apsaugoti. Tarp jų suminėta ir Polocko kunigaikštystė. Bet iš tos apsaugos išimamas Kęstutis ir Žemaičiai³¹⁾. Joje pritaikomi dėsniai, nustatyti jau bendra 1379 metų sutartimi. Tolimesnis etapas yra kita Jogailos sutartis su Ordinu, pasirašyta jau neribotam laikui 1380 m. gegužės mėn. 31 d. Šiaurdiškiuose, arba Dovydiškiuose, Suvalkijoje, tur būt, arti Gardino³²⁾.

Tad didžiojo Lietuvos kunigaikščio santykiai su Ordinu gauna visai naują kryptį. Pirma kryžiuočio santykius su pagonimi normavo amžinas karas, su juo krikštytas riteris neturėjo jokios kalbos. Ištirus dešimtmečius jie kardo smūgiais tesikalbėjo. Dabar tie santykiai keičiasi. Ordino priešakyje atsistoja

²⁹⁾ Plg. *Prochaska*: Król Wład. o. c. I psl. 31 sqq.

³⁰⁾ Tos sutarties tekstas buvo paskelbtas *A. Prochaskos* Kwart. histor. t. XXIII (1909) psl. 565.

³¹⁾ „Ab istis vero pace et treugis rex Keystuten sui ac terrae suae, ac illis de Samoythen omnino esse debeant exclusi, ita quod nullas pacem et treugas inter praedictos regem Keystutem et illos de Samoythen volumus obtinere“, Livl. Urkundenb., hgg. v. Bunge, t. III, psl. 362 — N 1152.

³²⁾ Prof. *Jonynas* mano, kad tai bus Dovydiškė, „Liet. Aid.“ 1932 m. N 231; *Jonynas*: Jogaila, 1934 m. N 10, „Židinys“, psl. 264. Plg. *Scr. rer. Pruss.* II psl. 576, 604.

vienas iš gabiausių ir sumaniausių Ordino Magistrų — Vinri-
chas von Knipprode. Jis pradeda naują taktiką. Ko negalima
pasiiekti žygiais, naikinimu, reikia siekti diplomatija, derybomis,
sutartimis. Taip per aštuonius mėnesius padarytos trys sutar-
tys. Ordinui buvo svarbu ir toliau palaikyti pasidaręs plyšys
tarp Trakų ir Vilniaus.

Trečioji sutartis buvo padaryta visai slapta; steng-
tasi, kad apie ją Kęstutis nieko nežinotų. Ji buvo tiesiog prieš
jį nukreipta, aiškiai numatant, kaip turės elgtis abi pusės, kai
Ordinui teks kariauti su Kęstučiu³³). Tokiu būdu Kęstutis pa-
liekamas prieš Ordiną vienas.

Užmaskuoti visai šitai akcijai Dovydiškiuose buvo suruošta
medžioklė. Kad nebūtų įtarimo, į tą tariamai nekaltą pramogą
buvo pakviestas ir Vytautas. Jis buvo, vadinasi, liudininkas to
liūdno Lietuvos ateičiai akto, kuris baigėsi Kęstučio mirtimi,
paties Vytauto išbėgimu pas kryžiuočius ir visa eile kitų įvykių,
palikusių gilius savo pėdsakus Lietuvos istorijoje.

Žinoma, Vytautas galėjo nesuprasti tikrųjų Jogailos inten-
cijų su Ordino svečiais, jis galėjo perdaug pasitikėti Jogaila ir
visos tos politikos nepastebėti. Tačiau vargu taip bus buvę. Me-
džioklės svečiai buvo ne pasienio komtūrai, bet atstovai iš pat
Ordino gilumos (Elbingo, Dirschau)³⁴). Tai negalėjo būti
paprastas daiktas. Todėl rodosi, kad Vytautas galėjo Jogailai
ir pritarti, ir tai nebūtų perdaug nuostabu. Žuvus po Algirdo
mirties vienybei, užgulus visoms toms krizėms, jaunos kuni-
gaikščių galvos, Jogaila ir Vytautas, galėjo visai kitaip galvoti,
ne kaip senųjų buvo galvojama. Konservatyvus senis Kęstutis
galėjo jų ir nesuprasti³⁵). Juk istorijoj tokie faktai ne naujiena,

---

³³) *Livl. Urkundenbuch*, hgg. v. Bunge, t. III, N 1153.

³⁴) *Scr. rer. Pruss.* II p. 604. Plg. Smolka: Kiejstut i Jagiello o. c. psl. 106.

³⁵) *J. Pfitzner*: Did. Liet. kunigaikštis Vytautas o. c. psl. 64: „Tur būt, Vytautas pritarė tam ir tylėjo todėl, kad jam buvo, ištikrųjų, tikrai pažadėta kunigaikštystė ir tai dabartiniame padėjime, nes šiaip buvo pavojaus, kad jis, Kęstučio pusėje būdamas, galėjo visai netekti valdžios. Pagaliau Vytautas turėjo rūpintis labiausiai savo ateitimi. Ir kiek kartų, pasako istorija, kad baimė dėl tėvo politikos netekti palikimo, sūnus paskatino smarkiai kivirčytis su tėvu?“ Plg. *Jonynas*, Kęstutis, 1932 m. „Liet. Aidas“, N 222.

jais yra pagrįsta visa eilė praeities konfliktų³⁶). Vadinas, Vyš tautas ir Jogaila galėjo vienodai žiūrėti į pasikeitusią būklę, galėjo turėti ir vienodą programą.

Šiaip jau Dovydiškių sutartis priklauso prie sunkiai išaiškinamų Lietuvos istorijos klausimų. Daug lengviau yra mums kalbėti apie jos sąlygas. Ta sutartimi tarp Jogailos ir Ordino nustatoma amžina taika. „Jei Ordinas užpultų Kęstučio žemes ir Jogaila atvyktų su kariuomene, nebūtų sulaužyta taika, jei nestotų į mūšį...“ Jei netyčiomis, per nežinojimą, Ordino kariuomenė patektų į Jogailos žemę ir paimtų žmonių į nelaisvę, tai šie turi būti gražinami, taip pat ir Jogaila turi gražinti kryžiuočių belaisvius. Kad to gražinimo kiti nepastebėtų, jis taip atliekamas, lyg belaisviai būtų išperkami. Tokiu būdu ši sutartis buvo tiesiog nukreipta prieš Kęstutį, ir jaunieji kunigaikščiai senuką stačiai apgaudinėjo.

Rezultatai mums yra žinomi. Gal Kęstutis ir pats pastebėjo, kad Jogaila pasikeitė. Bet šaltiniai kalba, kad Kęstutį įspėjęs Osterodės komtūras Kuno von Liebenšteinas, Kęstučio dukters (ji buvo ištekėjusi už Mozūrijos kunigaikščio) krikšto tėvas. Komtūras pranešęs, kad Vaidyla dažnai vyksta į Prūsus ir kad ten sutarta atimti iš Kęstučio žemes. 1383 m. Liebenšteinas gavo paaukštinimą — jis buvo paskirtas didžiuoju komtūru. Vadinas, išeitų, kad komtūro įspėjimas buvo ne gero pažįstamo pranešimas, bet Ordino tyčia sugalvotas norint padidinti nepasitikėjimą tarp Trakų ir Vilniaus dvaro³⁷). Gana to, kad įvyko žinomas 1381 metų perversmas. Vilniuje Kęstučio visai nelaukta. Skubiai paėmęs pilį ir peržiūrėjęs archyvą, rado sutarties dokumentą („iškėlęs nešiojo“). Dabar iš Jogailos buvo atimtas Vilnius, jam paliktos tik jo tėvo žemės — Vitebskas ir Krėvės kunigaikštystė. Kęstutis pats paėmė aukščiausią valdžią Lietuvoje ir pirmą kartą tapo didžiuoju kunigaikščiu, priimdamas titulą „*supremus dux Lithuaniae*“.

Kodėl Kęstutis nuvertė Jogailą ir atėmė Vilnių? Iš duotų žinių, rodosi, tegali būti vienas atsakymas. Tačiau esama gana

³⁶) Plg. Wilhelmo II-jo konfliktą su Bismarku 1890 m. („*Bismarcksturz*“).

³⁷) Jonynas, I.: Kęstutis, 1932 m. „Liet. Aid.“ N 233.

skirtingų aiškinimų. Mūsų tradicinė pažiūra yra tokia: Kęstutis buvo priverstas pašalinti Jogailą todėl, kad šis, žaisdamas Lietuvos likimu, darė labai pavojingas Kęstučiui ir pačiai Lietuvai sutartis. Tuo būdu į Kęstučio žygius mes žiūrime kaip į Lietuvos nepriklausomybės saugojimą. Reikšdami antipatiją Jogailai, tuo pačiu mes visiškai atsistojame Kęstučio pusėje.

Lenkų istorikas Kolankowskis bando šį klausimą kitaip aiškinti. Iki šiol tebėra neaišku, kodėl Kęstutis, pačioje savo valdymo pradžioje paėmęs Vilnių ir nuvertęs Jaunutį (1345 m.), pats nepasiskelbė didžiuoju kunigaikščiu, o užleido sostą Algirdui. Kolankowskio nuomone, šitame laikotarpyje tarp kunigaikščių buvę konfliktų, ir, pagaliau, Kęstutis buvęs užgniauztas³⁸). Todėl po Algirdo mirties Kęstutis vis dar norėjęs atsigrębti ir ieškojęs progos, kaip pašalinti Jogailą. Kolankowskio pažiūra vargu kada nors galės prigyti, nes jo tam reikalui minimi dokumentai yra atsiradę visu šimtmečiu vėliau³⁹). Jei tai tezei apginti atsirastų daugiau ir stipresnių argumentų, tai Jogailos ir Kęstučio santykių klausimas būtų visai kitaip nušviestas. Tuo tarpu mūsų tradicinė pažiūra duoda patenkinamą faktų išaiškinimą.

Atrodė, kad Jogaila yra visai likviduotas. Jis buvo pašalintas iš didžiųjų kunigaikščių. Jo vietoje atsistojo Kęstutis. Užėmus didžiojo kunigaikščio vietą, atsirado jam naujų rūpesčių. Rytuose Kęstučio valdžia buvo netvirta. Ten sukilo Dimitras, Kaributas, Novgorodo-Sieversko kunigaikštis, Jogailos šalininkas. Kęstutis buvo sumuštas. Tuo tarpu Vilniuje, kurį Kęstutis buvo palikęs saugoti Vytautui, įvyko didelių permainų: Jogailos šalininkų partija ten buvo didelė. Tuo tarpu, kai Vytautas, užuot Vilnių saugojęs, sėdėjo Trakuose⁴⁰), rygiečio pirklio Hanulo⁴¹) vadovaujami miestiečiai išžudė Kęstučio sargybas. 1382 m. birželio mėn. 12 d. Jogaila iš Vitebsko atvyko į Vilnių,

³⁸) *L. Kolankowski: Dzieje wielkiego księstwa Litewskiego za Jagielonów*, t. I, Warszawa 1930, p. 8, 20 sq.

³⁹) *Plg. H. Paszkiewicz: Jagiellonowie a Moskwa*, t. I, Warszawa 1933, psl. 377. *Jonynas: Jogaila*. 1934 m. „Židinys“ N 10, psl. 258.

⁴⁰) *Scr. rer. Pruss.* III psl. 122.

⁴¹) Žiūr. *Wł. Semkowicz: Hanul, namiestnik wileński (1382—87) i jego ród*. *Ateneum Wileńskie*, t. VII (1930), psl. 1 sqq.

ir Hanulo įteikė jam miesto raktus⁴²⁾. Vytautas nebegalėjo atsisaisyti savo apsilaidimo⁴³⁾. Apskritai, Vytauto vaidmuo šitose Kęstučio ir Jogailos kovose gana neaiškus⁴⁴⁾.

Netekęs Rytuose savo kariuomenės, Kęstutis iš Gardino miškais atvyko į konservatizmo ir senojo tikėjimo tvirtovę — Žemaičius. Pasirodo, kad ir Žemaičiai iš pradžios palaikė Jogailos pusę, tik su sąlyga, kad šis pasiliks senajame tikėjime. Bet, matyti, gavę neigiamą atsakymą, jie davė, kaip Vygandas rašo, Kęstučiui 9000 vyrų⁴⁵⁾.

Tik ginklas begalėjo surasti išeitį iš tos būklės. Prie Trakų susitiko abiejų pusių jėgos. Neminėsime čia visiems žinomų faktų⁴⁶⁾. Ar Kęstučiui buvo vilties laimėti mūšį, sunku pasakyti, tik aišku, kad ordino kariuomenei atėjus Jogailai padėti, Kęstučio pozicijos atrodė labai silpnos. Nesiryžtant nė vienai pusei pradėti mūšio, Jogaila atsiunčia į Kęstučio stovyklą pasiuntinius tartis. Vytautas su tėvu nuvyksta į Jogailos stovyklą, ir juos suima.

IV

Ties tolimesniais Jogailos ir Kęstučio-Vytauto santykiais mums čia reikia kiek plačiau sustoti. Juk norint kalbėti apie Jogailą ir jį vertinti, reikia žinoti, ar yra pakankamo pagrindo kaltinti jį Kęstutį nužudžius, nors dėl to Lietuvos istorijoje jis pasidaręs toks nepopuliarus. Čia turime problemą, pilną neaiškumų ir priešingumų. Pirmiausia esama įvairių nuomonių dėl to, ar Jogaila sulaužė duotąjį žodį; antra, neaišku, ar Kęstutis nenusižudė pats; pagaliau, abejojama ir dėl Jogailos kaltės bei atsakomybės. Remdamiesi anų laikų šaltiniais, mėginame atsakyti į visus tris klausimus, stengsimės išspręsti, kuri iš tų nuomonių turi daugiausia pagrindo.

⁴²⁾ *Scr. rer. Pruss.* II psl. 611; III psl. 121.

⁴³⁾ Plg. *Pfitzner*: D. L. kun. Vytautas, o. c. psl. 67.

⁴⁴⁾ Plg. *Jonynas*, Kęstutis, 1932 m. „Liet. Aidas“, N 234.

⁴⁵⁾ *A. Kučinskas*: Kęstutis, „Athenaeum“ t. III (1932 m.), psl. 52—54 aiškina, kad ši Vygando žinia esanti netikslė. Jis įrodinėja, kad Žemaičiai su Jogaila jokių derybų nevedė ir Kęstučiui tuoj davė kariuomenės.

⁴⁶⁾ Žiūr. 1932 m. „Liet. Aido“ N 241, kur prof. *Jonynas* su smulkmenomis aprašo 1379—82 m. revoliucijos ir katastrofos įvykius.

Dėl paties Kęstučio suėmimo aplinkybių yra dvi versijos. Kai kurios Ordino kronikos, pav., Torno analai⁴⁷⁾ ir kronikininkas Posilgė, sako, kad Kęstutis, matydamas vokiečių būrius⁴⁸⁾ ir nebeturėdamas vilties laimėti, tiesiog pasidavęs Jogailai tikėdamasis susitaikinti. Tokios pat nuomonės yra ir senosios Magistro kronikos (*ältere Hochmeisterschronik*) autorius. Pabūgęs Ordino galybės, Kęstutis manęs, kad Jogaila jo, kaip savo artimo giminiečio, pasigailės, ir todėl su savo sūnumi Vytautu pasidavęs jo malonei⁴⁹⁾. Šitoks aiškinimas interpretuojamas lenkų istoriografijoje (Prochaska, iš dalies Smolka)⁵⁰⁾. Jogailos ir Livonijos magistro kariuomenė buvo daug didesnė už Kęstučio pulkus. Ir šis, nebesitikėdamas kautynes laimėti arba sveikas pasitraukti, nebematęs kitokios išeities kaip pasiduoit savo broliavaikiui.

Bet reikia pastebėti, kad Vygandas Marburgietis neaiškiai aprašo Kęstučio suėmimo aplinkybes. Vienoje vietoje jis sako, kad Kęstutis nuvykęs į Jogailos stovyklą, o kai norėjęs grįžti, Jogaila jį klastingai (*in dolo*) sulaukęs⁵¹⁾. Kitoje vietoje sakoma, kad Kęstutis ir Vytautas pasidavę į nelaisvę su savo kariuomene. Abu juodu buvę kaipo belaisviai nuvesti į Vilnių⁵²⁾. O Torno analininkas, kaip sakyta, jau stačiai tvirtina, kad Kęstutis ir Vytautas, matydami nebeištrūksią, pasidavę Jogailai⁵³⁾.

Kituose šaltiniuose nurodomos kitokios Kęstučio suėmimo aplinkybės. Daug aiškesnis už Ordino metraščius šiuo atžvilgiu yra žinomasis Vytauto skundas prieš Jogailą ir Skirgailą, įteiktas kryžiuočiams apie 1390 metus. Jį yra rašęs pats Vytautas arba jo šalininkas. Skunde smulkiai išdėstomas Kęstučio ir Vytauto

---

⁴⁷⁾ *Scr. rer. Pruss.* III p. 122 (Ann. Thor.): Jagel tamen rex et illi de Livonia, quia in suum venerant adiutorium, processit ad pugnandum contra eum. Kinstut videns, quia evadere non poterat, sed cum Wytot filio regi Jagel subjugavit, qui eos captivos suscipiens".

⁴⁸⁾ *Ibd.* p. 122: „Do Kinstotte sach der Dudeschen banner, do gaf he sik in siner vedderen der koninge, gnaden mit sime sone“.

⁴⁹⁾ *Scr. rer. Pruss.* III p. 603.

⁵⁰⁾ Apie Kęstučio suėmimą žiūr. Kučinskas: Kęstučio mirtis, 1932 m. „Athenaeum“ N 1, psl. 54.

⁵¹⁾ *Scr. rer. Pruss.* II p. 614.

⁵²⁾ *Ibd.* p. 614. Plg. Kučinskas: Kęstučio mirtis, o. c. psl. 55.

⁵³⁾ *Scr. rer. Pruss.* III 122.

suėmimas⁵⁴). Atvykę Jogailos pasiuntiniai su pasiūlymu taikintis. Paskui juos pasirodęs Skirgailą, kurs savo ir Jogailos vardu laidavęs laisvą sugrįžimą ir padavęs ranką kaip pasitikėjimo ženklą. Kęstutis su Vytautu įtikėję ir nuvykę tartis į Jogailos stovyklą. Jogaila klastingai juos sulaikęs, pareikšdamas, kad čia ne vieta tartis ir kad tam nebėsa laiko. Laužydamas duotąjį pažadėjimą, nusivedęs juos į Vilnių. Kęstutis buvęs surašytas geležiniais pančiais ir Skirgailos nugabentas į Krėvę, o Vytautas Vilniuje uždarytas kalėjime.

Panašiai, kad ir ne taip smulkiai, tą suėmimą aprašo istorikas Jonas Dlugošas⁵⁵) ir Lietuvos metraštis⁵⁶). Abu pabrėžia duotojo žodžio neišlaikymą. Kęstučiui buvusi žadėta laisvė, o paskui tas pažadas buvęs negarbingai sulaužytas. Tiesa, čia sušminėti šaltiniai yra žymiai vėliau atsiradę; Dlugošas rašė antroje 15-tojo amžiaus pusėje, o Metraštis atsirado apie 16-tojo amžiaus vidurį. Be abejo, Dlugošas lengvai galėjo naudotis lietuvių tradicija. Jis pažino dar patį Jogailą ir jo laikų žmones. Lietuvos metraštis galėjo turėti šiokių tokių žinių. Jis galėjo užrašyti lietuvių visuomenėje užsilikusią nuomonę, nes apie tokį svarbų įvykį negalėjo nelikti tradicijos. Tik Vytauto skundui ir kitiems minėtiems dviems šaltiniams galima prikišti didelis tendencin-gumas. Vytauto memorandume yra daug netikslumų ir perdėjimų; rašytas jis tada, kada Vytautas antrąkart turėjo ieškoti kryžiuočių pagalbos kovoj dėl tėviškės. Dlugošas taip pat yra surinkęs daug dalykų, kurie neturi nieko bendra su istorine tikrove⁵⁷). Vadinas, galutinai dar neįrodyta, kad Posilgės metraštis ir Torno analai negalėtų turėti tiesos. Visai aiškaus ir argumentuoto kaltinimo Jogailai dar neturime ir nežinome, ar iš tikro jis naudojosi klasta.

Kęstutis buvo nugabentas į Krėvės kalėjimą, ir po penkių dienų (15.VIII) ten baigė savo gyvenimą. Jo kūnas buvo Vilniuje stabmeldžių papročiu iškilmingai sudegintas⁵⁸). Šio Gedi-

⁵⁴) *Scr. rer. Pruss.* II, p. 712 sq.

⁵⁵) *Opera Omnia*, t. XII 410 p. sq.

⁵⁶) *Poln. Sobr. Russk. Liet.* t. XVII, psl. 76, 89, 160, 212 etc.

⁵⁷) Plg. *Bobrzyński-Smolka*: Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków 1893. *Semkowicz, Aleks.*: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (do roku 1384). Kraków 1892.

⁵⁸) *Scr. rer. Pruss.* II p. 620.

minaičio gyvenimo pabaiga buvo labai traginga. Jis žuvo ne kautynėse su kryžiuočiais, bet sūnėno, kurio tėvui per visą savo gyvenimą ištikimai padėjo, kalėjime. Kas buvo tos mirties kaltininkas?

Traginga Kęstučio mirtis nėra visai aiški. Minėtieji šaltiniai, ją aprašydami, taip pat skiriasi. Vygandas kalba apie ją dviejose vietose. Vieną kartą jis, lyg pats abejodamas tuo teigimu, sako, kad Kęstutis buvęs pasmaugtas kalėjime, Vytautas sulaikytas, Kęstučio žmona prigirdyta⁵⁹). Kitoje vietoje jis vėl sako, kad Skirgaila po 4 dienų sugrįžęs į Krėvę ir radęs Kęstutį nebegyvą. Kaip jis žuvęs, niekas niekad os nesužinojęs⁶⁰). Ir tikrai, Kęstutis žuvo tokiose aplinkybėse, kad tikrų žinių vargu ar galėjo būti. Juk ir dabar panašias mirtis patikrinti ne visada lengva. Todėl ir tada reikėjo tenkintis tik spėliojimais ir gandais. Ėjo, matyti, ir tokie gandai, kad Kęstutis pasismaugęs. Tokią nuomonę paduoda Torno analai⁶¹), viena Lenkijos kronika (Gniezno archidiakonas⁶²), senasis magistro metraštis⁶³) ir Posilgės kronika⁶⁴). Torno analininko Posilgės tvirtinimai abejotini. Jiedu pakartoja tik kitų pasakojimus („*ut dicebatur*“, „*als man sagete*“) lyg ir stengdamiesi susilaikyti patys pasakyti savo nuomonę. Šitą prūsų metraščių nuomonę apie Kęstučio nusizudymą interpretuoja lenkų istorininkas Prochaska⁶⁵). Paprastai kalėjimas tada būdavęs sunkus. Lietuvoje buvusi vartojama bokšto bausmė: nusikaltėlių sodindavę į gilią duobę po bokštu, kokių 8 metrų (4 sieksnių) gilumo. Tokiose vietose būdavo tamsu, šalta, drėgna; net ir sveikas bei tvirtas žmogus ilgai negalėdavęs išverti. O Kęstutis buvo jau senas. Prie senatvės prisidėjęs dar nusiminimas dėl nepavykusios ko-

⁵⁹) *Scr. rer. Pruss.* II p. 614.

⁶⁰) *Ibd.* p. 620.

⁶¹) „Kinstut videns, quia evadere non poterat, se cum Vytot filio regi Jagel subiugavit, qui eos captivos suscipiens. Kinstut postea circa festum assumptionis Marie, ut dicebatur, se ipsum interemit“. *Scr. rer. Pruss.* III p. 122.

⁶²) *Scr. rer. Pruss.* II p. 718.

⁶³) *Scr. rer. Pruss.* III 603.

⁶⁴) *Scr. rer. Pruss.* III p. 123: „totte sich Kinstod selbir in deme gefengnisse, als man sagete“.

⁶⁵) Prochaska: Upadek Kiejstuta, *Kwart. hist.* XXIII (1909).

vos, susikrimitimas. Todėl, galimas daiktas, sako Prochaska, kad jis terado vieną išeitį — nusizudyti.

Visai kitaip tą dalyką aiškina Lietuvos šaltiniai, pagal kuriuos mūsų istoriografijoje prigijo nuomonė, kad Kęstutis buvęs nužudytas Jogailos įsakymu. Vytautas du kartu kalba apie tą įvykį. Tame 1390—91 m. memorandumė jis rašo, kad Jogaila pražudęs jo tėvą ir motiną, o jį patį laikęs kalėjime. Tiesa, tvirtinimas apie tėvų mirtį neaiškus. „Davę priesaiką, jiedu (t. y. Jogaila ir Skirgaila) paėmė mūsų tėvą ir jį nužudė“⁶⁶). Tą patį sako Vytautas ir savo oficialiame dokumente, duotame Ordinui 1394.I.30.⁶⁷). Vytauto pasakojimą yra užrašęs ordino magistras 1384.VI.14 su juo sudarytoje sutartyje. Magistras (Zollner von Rotenstein) sutarties pradžioje pareiškia, kad, atvykęs į Prūsus, Vytautas skundėsis, jog Jogaila ir Skirgaila atėmę jam tėviškę, nužudę jo tėvą ir motiną⁶⁸). Kitu atveju Ordinas, polemizuodamas su žemaičiais Konstancos bažnytiniame susirinkime, sako, kad Jogaila kalėjime pasmaugęs Kęstutį, pri-girdęs Birutę, o Vytautas, žmonos padedamas, pabėgęs⁶⁹). Dar drąsiau kalba Dlugošas. Jis ne tik kaltina Jogailą, bet nurodo ir žmones, Jogailos tarnus, kurie, jo įsakyti (panašiai kaip ir 1384 m. oficialūs šaltiniai nurodo), pasmaugę Kęstutį⁷⁰).

Tą pačią žinią pakartoja ir Lietuvos Metraštis. Tik nužudytojų vardus jis yra truputį kitaip užrašęs. Kęstutį pasmaugę Jogailos kambariniai tarnai: „*Prora, što vodu jiemu daval, Moster brat, Lisica, Žibintiaj . . .*“⁷¹). Vienas Lietuvos Metraščio rankraštis (Olševskio teksto) Mosterą vadina Moszczejov brat. Kai kas mano, kad „*Moster brat*“ tai Magistro brolis. Bet taip manyti nėra jokio pagrindo. Pažymėtina, kad paduodamame Kęstučio nužudytojų tarpe nėra nė vieno lietuviško vardo, o visi gudiški.

Paskui Dlugošą ir Lietuvos Metraščių tą nuomonę kartoja

⁶⁶) „... uff der truwe nomen sy unszu fatir und vorterbten in...“
Scr. rer. Pruss. II 713.

⁶⁷) Cod. ep. XV, t. I, N 1, Cod. ep. Vit, N 133.

⁶⁸) Cod. dipl. Pruss. IV 22.

⁶⁹) Cod. ep. Vit. p. 1027.

⁷⁰) Joh. Długosz: Opera Omnia, t. XII, p. 411.

⁷¹) Polnoje Sobr. Russk. Lietop. t. XVII, psl. 76, 89, 160, 197, 212,
225 etc.

visi vėlybesnieji Lietuvos istorininkai (Strijkauskas, Narbutas ir k.) ir tokiu būdu mūsų istoriografijoje įsigalėjo pažiūra, kad Kęstutį pasmaugė Jogailos tarnai, jo paties įsakyti.

Iš to, kas iki šiol pasakyta, mums aiškėja atsakymas į antrąjį klausimą. Rodos, kad teisingesnė nuomonė, jog Kęstutis ne pats pasismaugė, bet buvo kitų nužudytas. Tai nuomonei yra daugiausia argumentų. Žinoma, absoliučiai nė to tvirtinimo negalima įrodyti. Kas galėtų tokius dalykus patikrinti? Tik daug mažiau tikėtina, kad tas senukas, per savo gyvenimą matęs tiek sunkių ir karčių valandų, tiek iškentėjęs ir užsigrūdinęs, būtų dabar nėręsis kilpą ant kaklo.

Tariant, kad Kęstutis ne pats nusižudė, tenka atsakyti į trečią klausimą: kas gi galėjo būti jo mirties kaltininkas? Čia atsakymas yra daug sunkesnis. Juk Kęstutį galėjo nugalaboti jo tarnai-saugotojai ir be Jogailos žinios. Tiesa, mes niekur nerandame nė mažiausio užsiminimo, kad kas nors iš Kęstučio mirties kaltininkų būtų buvęs nubaustas. Skirgailos lankymasis Kęstučio kalėjime po jo mirties ir pačios iškilmingos laidotuvių apeigos, rodosi, sakytų, kad Jogailai buvo svarbu savo valdinius įtikinti Kęstutį mirus natūralia mirtimi arba patį nusižudžius iš nusiminimo. Oficialiai skleidžiama versija sakė, kad Kęstutis pats pasidaręs galą. Ji rado atgarsį Torno metraštyje ir Posilgės kronikoje. Tie du šaltiniai apie Kęstučio mirtį kalba svetimais žodžiais („kaip buvo sakoma...“). Jie yra tolimesni liudytojai. Daug geriau galėjo žinoti Vytautas. Tik jojo tvirtinimu dar negalima visiškai tikėti, nes jis buvo suinteresuotas. Kovodamas tuomet su Jogaila, jis turėjo šį savo skunde kuo daugiausia kaltinti. Dluogošo ir Lietuvos Metraščio nuomonė galėjo būti paremta Lietuvos visuomenės tradicija; nors ir vienas ir antras šaltinis yra aiškiai tendencingi, jie buvo parašyti žmonių, kurie buvo Jogailos ir jo dinastijos priešininkai.

Tiesa, Jogailos garbę dar smarkiai galėtų aptemdyti vėlesne akcija prieš visą Kęstučio giminę, apie kurią kalbama kai kuriuose šaltiniuose. Vygandas sako, kad, Kęstučiui žuvus Krėvės pilyje, jo žmona, tada gyvenusi Liet. Brastoje, buvusi prigirdyta (tik nepasako kur?)⁷²). Vytautas savo skunde prieš Jogailą ir

---

⁷²) *Scr. rer. Pruss.* t. II psl. 614.

Skirgailą taip pat mini, kad ji buvusi nužudyta⁷³). Jei buvo reikalo žudyti Kęstučio žmoną, tai labiau panašu į tiesą, kad ir jis pats galėjo būti nužudytas. Birutės mirtis lengviau buvo galima patikrinti negu Kęstučio, žuvusio kalėjime. Tačiau ir čia esama nesutarimų. Anksčiau minėtas Vytauto teigimas 1416 m. Konstancos susirinkime paneigiamas. Ji, Birutė, ilgai gyvenusi ir garbingai baigusi savo dienas⁷⁴). Kad apie Birutės nužudymą būtų visai tikrų žinių, tai, be abejo, labiau galima būtų tikėti, kad ir Kęstutį pasmaugė Jogailos įsakymu. Tad išeitų, jog sąmoningai buvo naikinama visa Kęstučio giminė. Bet gerai žinoma, kad Vytauto žmonai buvo leidžiama laisvai lankyti savo vyrą. O jei žmona buvo laisva, tai kam būtų reikėję žudyti motiną ir kaip būtų galėjusi prasidėti akcija prieš visą giminę?

Žinoma, Kęstutis galėjo būti nužudytas ir kitokiais sumetimais. Šiek tiek įtartina ir tai, kad Jogaila niekad neprotestavo prieš tada jam daromą priekaištą, bent mes nežinome tokio protesto jokio dokumento. Bet pats Jogaila bus nemokėjęs rašyti, o kas kitų buvo rašoma, kad ir jo kanceliarijoje, jis negalėjo kontroliuoti⁷⁵). Kita vertus, ir šaltiniai, kurie Kęstučio mirties priežastimi laiko Jogailą, nėra bešališki. Kęstutis žuvo tokiose aplinkybėse, jog niekas tikrai negali pasakyti, kaip jis mirė. Tad suvedus visas aplinkybes krūvon, Kęstučio mirties kaltininkas lieka neišaiškintas ir vargu ar kada galės būti pakankamai įtikinamai surastas. Čia galima pasirinkti argumentų, kurie kaltina Jogailą, bet yra ir įrodymų, kurie jį teisina. Lietuvių istoriografijos nuomonė iki šiol vis buvo pirmojoje vietoje, o kadangi Jogaila apskritai nebuvo populiarus, tai buvo aiškiai teigiama, kad jis Kęstutį nužudęs. Bet tam teigimui pakankamai stiprių argumentų nėra, ir negalima be atodairos tvirtinti, kad Jogaila būtų nužudęs Kęstutį. Vadinasi, istorijos akyse Jogaila išeina neišteisintas, bet ir neapkaltintas⁷⁶). Todėl to painaus klausimo motto visada gali būti paprasti heroldo Vygando

⁷³) Scr. rer. Pruss. t. II p. 713.

⁷⁴) *Lites ac res gestae inter Polonos ordinemque Cruciferorum*. Posnaniae, 1856, t. III, psl. 179.

⁷⁵) Plg. Jonynas, I.: Jogaila, 1934 m. „Židinys“ N 8—9, psl. 136.

⁷⁶) Plg. A. Kučinskas, Kęstučio mirtis o. c.

žodžiai: „Ir kokiū būdu žuvo, niekas niekados nežinojo“ („*Sed quomodo obierit nemo umquam cognovit*“)⁷⁷).

V

Kęstutis buvo nugalėtas. Į Lietuvos istorijos sceną turėjo išeiti jaunoji karta, nauji žmonės, kurie valstybei gelbėti iš surutės turėjo ieškoti naujų kelių. Tokiu būdu prasidėjo naujas istorijos lapas. Lietuvoje tokia susidarė padėtis, jog atrodė, kad Jogailos giminė galėjo įsistiprinti. Šalia paties didž. kunigaikščio Jogailos, Kęstučio vietą dabar užėmė Skirgaila. Julijona ir kiti Jogailos broliai taip pat palaikė savo įtaką, ir šitame laikotarpyje dalyvauja kaip svarbių politinių aktų liudininkai. Ir Jogailai būtų pavykę išlaikyti paklusnume visą Gedimino giminę ir užgniauzti dėdės vaikų reakciją, jei iš Krėvės kalėjimo nebūtų ištrūkęs Vytautas. Vytautas buvo Jogailai labai pavojingas priešininkas. Su juo ėjo nemaža Kęstučio šalininkų partija, be to, dėl didelių savo politinių gabumų jis buvo Jogailai sunkiai suvaldomas žmogus.

Tam kartui Vytautas galėjo prisiglausti pas savo giminių Mozūrijos kunigaikštį Konradą, bet mažas kunigaikštukas nenorėjo eiti į konfliktą su tokia pajėga, kaip didysis Lietuvos kunigaikštis⁷⁸). Vytautui beliko rinktis kryžiuočius, pavesti save Ordino globai ir prašyti jo pagalbos savo tėviškei atvaduoti. Su Vytauto išbėgimais pas kryžiuočius mes esame apsipratę, nes žinome laimingą jų pabaigą. Bet to laiko lietuvių akimis žiūrint buvo tai baisus, nepaprastas dalykas, buvo naujas Survilų, Būtauto ar Vaidučio žygis. Jogaila buvo jau pramynęs kelią prieš savo priešus išnaudoti Ordiną. Dabar tą patį ginklą pavartojo ir jo priešai. O Ordinui miela buvo skaldyti Kunigaikštystės pajėgas. Neaišku tik buvo, kas pagaliau išeis laimėtoju.

⁷⁷) *Scr. rer. Pruss.* II p. 620.

⁷⁸) *Cod. dipl. Pruss.* V psl. 3—4 (N 13), Plg. *F. Koneczny*: Jagiello i Witold. Część pierwsza: podczas unii Krewskiej (1382—1392). Lwów 1893, psl. 9.

Laikinai nuveikęs Kęstučio giminę, Jogaila turėjo pradėti galvoti apie savo tolimesnę programą, apie naujų būdų suradimą įvesti Kunigaikštystėje tvarką. Vienas iš tos programos punktų buvo priėmimas naujojo tikėjimo. Algirdas ir Kęstutis, kad ir iki paskutinės valandos išbuvo pagonys, tačiau jau vedė derybas dėl krikščionybės priėmimo. Tapęs didžiuoju kunigaikščiu, ir Jogaila susirūpino nauju tikėjimu. Tik jis nežinojo, kurią iš krikščioniškųjų tikybų pasirinkti. Jogailos motina, visa jo giminė ir santykiai su Rusijos žemėmis jauną kunigaikštį labiau traukė į Rytus. Bet jau nuo Mindaugo laikų įprasta tartis su *V a k a r a i s*. Be to, šitokią (pirmtakūnų) tradiciją Jogaila galėjo derinti ir su Lietuvos interesais, pagaliau ir su Ordino aspiracijomis, nes priimdamas katalikų tikyba Jogaila galėjo tikėtis, kad ir karai su Ordinu pasibaigs. Dar 1382 m. spalio mėn. 31 d., susivažiavęs su Ordino magistru Dubysos saloje, savo, motinos Julijonos — „didžiosios karalienės“, — savo brolių: Skirgailos, Kaributo, Lengvenio, Korigailos, Vygando, Švitrigailos ir Vilniaus miesto viršininko rygiečio Hanulos (*Hannike*) vardu Jogaila sudarė tris dokumentus. Atiduodamas kryžiuočiams Žemaičių kraštą kaip atlyginimą už suteiktą pagalbą, Jogaila pasižadėjo gyventi su jais taikoje ir be Ordino sutikimo nepradėti jokio karo. Pfitznerio nuomone, tai buvo tam tikras Ordino viršenybės pripažinimas Lietuvoje⁷⁹). Jogaila lyg ir pripažino save kryžiuočių vasalu. O atiduodamas Žemaičių kraštą, jis stiprino Ordino poziciją. Be to, didysis kunigaikštis pažadėjo teikti vokiečiams pagalbą ir per kelerius metus priimti katalikų tikėjimą. Pažadai buvo labai dideli. Reikėjo tik, kad Jogaila nesitrauktų atgal. Ordinui reikėjo ieškoti kokių nors priemonių, tiesiog imtis represijų, priversti jį tesėti. Geriausias įrankis buvo Vytautas.

Taip prasideda Jogailos ir Vytauto kova, trukusi su maža pertrauka visą dešimtmetį. Jei Jogailos grumtynės su Kęstučiu pasibaigė, galima sakyti, pilna Jogailos pergale, tai apie brolių vaikų kovą to pasakyti negalima. Koks didelis 1392 m. laimėjimas to beginklio kunigaikščio, kalėjimo pabėgėlio, kuris 1382 m. drįso išstoti prieš didįjį Lietuvos kunigaikštį! Čia mes atvaizduosime pačius svarbiausius tos kovos etapus.

⁷⁹) D. L. kun. Vytautas, o. c. psl. 70.

Priėmus Ordinui pabėgėlį Vytautą, Jogailos santykiai su kryžiuočiais turėjo pasikeisti. Pradžioje magistras bandė užtarti Vytautą prieš Jogailą. Jogaila sakėsi negalįs priimti į savo malonę „buvusiųjų Lietuvos kunigaikščių“; argi galima, esą, „dėti gyvatę į savo antį“⁸⁰). Ir tokiu atveju Ordinui Vytautas, kuris, paties Ordino žodžiais, nebeturėjo „nei žemės, nei žmonių“, buvo labai reikalingas, kad galima būtų Jogailą gąsdinti ir išsiderėti iš jo geresnes sąlygas. Juk sutarties dokumentas, kuriuo Jogaila buvo kryžiuočiams užrašęs Žemaičių kraštą, pažadėjęs priimti katalikų tikėjimą, buvo visai neatspauduotas, t. y. neratifikuotas. 1383 m. vasarą (liepos mėn.) Dubysos saloje turėjo įvykti naujas suvažiavimas prie praeitų metų sutarčių antspaudams pridėti. Magistras pasiėmė su savim belaisvių apsikeisti ir vyskupų lietuviams krikštyti, bet dėl vandens sėklumo nuo Skirsnemunės Magistras nebegalėjo laivais plaukti⁸¹). Neturėdamas kitų susisiekimo priemonių, Magistras nebegalėjo pasiekti paskirtos vietos, nors abi pusės beskyrė poros mylių tarpas. Prie Dubysos Magistro laukė Jogaila, Julijona ir kiti broliai (vėl visa šeima kartu). Prasidėjo dramatiškos scenos. Magistras kvietė Jogailą atvykti, nes jis pats neturįs arklių nujoti. Jogaila teisinosi norįs joti, bet taryba neleidžianti. Perpykęs magistras pareiškė: „Buvote Kęstučio išvyti kunigaikščiai, ir tik Ordinas padėjo jums sugrįžti“. Tuos dramatiškus dialogus paskui paskelbė Ordinas savo gana ilgame ir įdomiame dokumente⁸²). Toliau magistras iškelia visą eilę kaltinimų: Jogaila nenorįs baigti pernai padarytos sutarties, iš puikybės atsisakąs nujoti 3—4 mylias, sulaukęs Ordino belaisvius ir parduodąs juos Rusijai, be Ordino žinios puoląs Mozūriją ir neatiduodąs Žemaičių. Vadinas, iškilingas suvažiavimas nebeįvyko. Kokios buvo priežastys? Vytauto atbėgimas pas Ordiną turėjo keisti Jogailos nusistatymą kryžiuočių atžvilgiu. Bet galėjo čia būti ir kitų motyvų. Rodosi, kad jau 1383 metų pavasarį Mažosios Lenkijos ponai, kurie tada vadovavo Lenkijos politikai, siuntė pasiuntinius pas Jogailą su savo pasiū-

⁸⁰) *Raczyński*, Cod. dipl. Lith., 60. Plg. Cod. dipl. Pruss. IV p. 15.

⁸¹) *Scr. rer. Prus.* III p. 125.

⁸²) *Bunge*, t. III p. 399.

lymais. Tuo galima būtų paaiškinti, kodėl Jogaila griežtai atsisakė vykdyti 1382.X.31 sąjungą su Ordinui, nebijodamas iš jo pusės nė karo paskelbimo. Paprastai dar manoma, jog stačiatikė Julijona nenorėjusi, kad Lietuva būtų apkrikštyta Romos būdu. Jos įtaka, matyti, bus buvusi dar gana didelė, ir Torno analininkas, turbūt, su pilna racija bus parašęs, kad Jogaila atsisakęs vykti tartis, savo motinos Julijonos, rusės, kuri pirma r o d ž i u s i s ištikima (*devota*) ir krikščionių draugė, prikalbėtas⁸³⁾...

Žuvus kryžiuočių viltims pakrikštyti Lietuvą ir gauti už tai kompensaciją Lietuvoje, Ordinui, matyti, nebebuvo ko daryti, teko naudotis pabėgėliu ir jį labiau palaikyti. Kadangi nepatogu buvo prieš krikščionių pasaulį turėti reikalų su pagonim, tai Vytautas turėjo apsikrikštyti, ir jam leno teisėmis buvo duota valdyti Naujojo Marienburgo pilis. Vytautas, iš savo pusės, turėjo užrašyti Ordinui nuosavybe Žemaičius iki Nevėžio ir Užnemunę su Kaunu iki Rumšiškių. O savo tėviškėje jis skaitėsi Ordino vasalas. Šios sąlygos buvo daug sunkesnės už Jogailos 1382 m. sutarties. Kaip seniau Jogaila kovoje su dėde, taip dabar Vytautas kovoje su didž. kunigaikščiu ėjo su kryžiuočiais. Į kokias formas dabar turėjo įsilieti Jogailos ir Vytauto santykiai?

Ordino padedamas Vytautas, dabar griebiasi tikrų karo veiksmų. Kartu su kryžiuočiais Lietuvos kunigaikštis traukia į Lietuvą. 1383 m. rudenį Vytautui lengvai buvo pasisekę paimti Trakus, nes ten buvo jo šalininkų, nors paskui Skirgaila juos vėl atsiėmė. Dabar Vytautas nuėjo iki Vilniaus, bet jo imti nė nemėgino, nes čia buvo visai kitaip — savo šalininkų čia jis neturėjo. Iki šiol viršus vis dar buvo didžiojo kunigaikščio, vadinasi, Jogailos, pusėje. Vis dėlto Vytautas Jogailai buvo pavojingas, nes jį palaikė Ž e m a i č i a i ir T r a k ų kunigaikštystė. Kryžiuočiai kartu su Vytautu ilgai galėjo tęsti kovą, tuo tarpu Jogaila dėl vieno mūšio pralaimėjimo galėjo netekti visos valdžios valstybėje. Jei visai Lietuvai buvo ne lengva priešintis Ordinui, tai kova buvo dar sunkesnė, kai pati Lietuvos kunigaikštystė buvo pasidalinusi ir viena jos dalis ėjo išvien su Ordinui. O Jogaila juk ieškojo taikos, juk jam jis buvo žadėjęs

⁸³⁾ Scr. rer. Pruss. III p. 126.

priimti ir katalikų tikyba. Vytauto susijungimas su kryžuočiais visus jo planus suardė.

Jogailai nebeliko nieko kita, kaip mėginti atitraukti Vytautą nuo sąjungos su Ordinu, ir Jogaila siuntinėja savo bajorus pas Vytautą kviesdamas jį susitaikinti⁸⁴). Vytautas reikalauja grąžinti jam tėviškę, vadinasi, visas žemes, kurias buvo valdęs jo tėvas Kęstutis kaipo Trakų kunigaikštis. Vytauto reikalavimo Jogaila iš pradžių negalėjo patenkinti. Trakai jau buvo atiduoti Skirgailai, ir sunku būtų buvę iš ten jį išvaryti, nepakeičiant vieno naminio karo kitu. Jogaila, tiesa, iš principo žadėjo Vytautui vėliau atiduoti tėviškę, bet tuo tarpu jis tegalėjo grąžinti jam tik Gardino kunigaikštystę su Brestu. Dėl Trakų reikėjo pirma patenkinti Skirgailą, duodant šiam atlyginimą kitur. Skirgaila rengėsi į Polocko kunigaikštystę ir neseniai buvo priėmęs stačiatikybę.

Dar tebevyko Jogailos derybos su Vytautu, kai aiškiai buvo fiksuoti Ordino ir Vytauto santykiai. 1384 m. birželio mėn. 14 d. magistras paskelbė Vytautą savo vasalu. Vytautas mieliau sutiko priimti Ordino leną, nekaip nusileisti Jogailai, ir kietai laikėsi savo reikalavimų. Tokis Vytauto užsispyrimas padarė blogą įspūdį jo šalininkams. Tiktai pagaliau pasidavęs šių prikalbinėjimams, Vytautas sutiko taikytis su Jogaila. Staiga, ir Ordinui visai nelauktai, jis sudegino Marienburgą (ant Nemuno) ir Jurbarką. 1384 metų rudenį susijungę abu kunigaikščiai su patrankomis apgulė Marienverderį (prie Kauno) ir išsprogdino jį. Taip Jogailos ir Vytauto taika išvadavo Lietuvą nuo trijų Ordino pilių, kurios buvo pastatytos jos žemėse ir turėjo būti atramos punktais ekspedicijoms į krašto gilumą⁸⁵).

Šitas didelis Ordino politinis pralaimėjimas buvo tik prologas toms kovoms ginklu ir plunksna (diplomacija), į kurias Ordinas įsitraukė su Lietuva per ištisą vieno žmogaus amžių. Jos baigėsi iš pamatų sukrėsdamos Ordino galybę (Tannenbergas). Šalia Kęstučio išbandytų priemonių veikti prieš Ordiną tik su ginklu rankoje, reikėjo griebtis ir kitokių priemonių. Jogailai su Vytautu susijungus, Ordinui dienos buvo jau

⁸⁴) F. Koneczny: Jagiełło i Witold. 1893, psl. 24 sq.

⁸⁵) Plg. Koneczny: o. c. psl. 27.

beveik suskaičytos. 1384 m. laikytini tos sėkmingos kovos pradžia.

Sugrįžusiam į Lietuvą Vytautui Jogaila atidavė visas senąsias Kęstučio žemes, išskyrus Trakus. Vietoj tos kunigaikštystės jam, rodosi, buvo pažadėta Volynijos sritis. Vytautas buvo padarytas aiškiai nuo Jogailos priklausomu, sakysim, jis turėjo pasižadėti nesiuntinėti pasiuntinių į svetimas valstybes. Susitaikęs su Vytautu, Jogaila galėjo dabar kelerius metus nekliudomas atsidėti iškilusiam unijos su Lenkija klausimui, nes Kęstutaitis jam iki 1388 m. ištikimai tarnavo.

VI

Susijungimas su Lenkija turėjo Lietuvai padėti kovoje su vokiečių Ordinu, turėjo stiprinti sunkią jos būklę valstybės viduje. Juk tos derybos vyko kaip tik tada, kai Andrius buvo atkritęs nuo Jogailos ir kaipo vasalas pasidavęs Livonijos Ordino valdžiai, o Vytautas buvo pas kryžiuočius ir kovojo prieš Jogailą. Tuo tarpu, kai kitas kandidatas į Jadvygos vyrus slapstėsi Krokuvos pilyje ir norėjo koku nors būdu ją laimėti, Lenkijos įgaliotiniai Krėvėje baigė derybas su Jogaila, ir 1385 m. rugpiūčio mėn. 14 d. buvo surašyta sutartis. Nusipirkdamas, taip sakant, žmoną už 200.000 florenų, Jogaila turėjo Lietuvos žemes amžinai „prišlieti“ (*applicare*) prie Lenkijos⁸⁶). Krėvės unijos aktas buvo surašytas ne tik Jogailos, bet ir kitų Gediaino giminės kunigaikščių vardu. Figūruoja taip pat ir Vytautas. Taigi ir jis tam sumanymui *p r i t a r ė*. Visai įtikimas dalykas, jog jis jau tuomet suprato, kad Jogailos išsikėlimas į Lenkiją padės jam užimti žymesnę vietą Lietuvoje. Bet tai yra tik spėliojimai, kuriems patvirtinti šaltiniuose neturime jokios medžiagos. Tiesa, Ordino sluoksniuose viešpatavusi nuomonė, kad Vytautui jau 1384 m. buvęs žadėtas didžiojo kunigaikščio titulas Lietuvoje⁸⁷).

Ordinas į naujus Jogailos politinius laimėjimus žiūrėjo su

⁸⁶) Plačiau žiūr. A. Šapokos str. Valstybiniai Lietuvos santykiai su Lenkija Jogailos laikais.

⁸⁷) *Collectanea ex Archivo Collegii historici*, t. XI, 1909—13, psl. 252.

dideliu nepasitenkinimu. Jis norėjo jam sutrukdyti išvažiuoti iš Lietuvos. Bet nežiūrint Ordino rengiamų žygių į Lietuvą ir Andriaus susijungimo su Smolensko kunigaikščiu, savo kelionės į Krokuvą Jogaila neatidėjo. Krėvėje surašytų pažadų realizavimas, žinoma, daug parėjo nuo Vytauto palaikymo. Tos kelionės į Lenkiją proga Magistras atsiuntė Vytautui pasiūlymą padėti atgauti savo tėviškę, kurios visų plotų Jogaila Vytautui dar nebuvo atidavęs. Vytauto persimetimas į Ordino pusę būtų tikrai nebeleidęs Jogailai išvažiuoti į Lenkiją, bet Vytautas, matyti, rimtai palaikė Jogailos planus, gal tuo pačiu ir tikrai tikėdamasis, tapus pusbroliu Lenkijos karaliumi, laimėti Lietuvoje daug žymesnę vietą. Todėl Vytautas Ordino pasiūlymo nepriėmė, ir Jogaila galėjo baigti įvykdyti savo sumanymą.

Tuo tarpu atskiros sukilėlių kariuomenės (Livonijos Ordinas, Polocko Andrius ir Smolensko kunigaikštis Sviatoslavas) naikino Lietuvą. Tačiau šis pavojus greitai buvo likviduotas. Livonijos magistras, nuniokojęs dalį Lietuvos, sugrįžo namon. Negaudamas didesnės pagalbos iš Ordino, Andrius pasitenkino nedideliais laimėjimais. O Sviatoslavas buvo sumuštas grįžusių iš Lenkijos kunigaikščių, Vytauto ir Lengvenio.

Lenkija išpildė visas savo sutarties su Jogaila sąlygas. Jos karalaitė tapo Lietuvos kunigaikščio žmona, o jis pats buvo išrinktas ir vainikuotas Lenkijos karaliumi. Atėjo laikas ir Jogailai pildyti savo pažadus. Pagal Krėvės aktą reikėjo Lietuvą pakrikštyti ir „pritaipyti“ prie Lenkijos. Tokiu būdu Kunigaikštystė turėjo būti inkorporuota į Lenkiją. Bet, rašydamasis su Lenkais Krėvės sutartį, Jogaila, tur būt, vaizdavosi, kad jis ir jo vaikai valdys abi valstybes. Toks visų Lietuvos žemių „priešliejimas“ prie Lenkijos (unijai išreikšti pavartotas tik vienas žodis „*applicare*“), be abejo, nemažino paties Jogailos valdžios. Juk tapdamas Lenkijos karaliumi, Jogaila nenustojė buvęs Lietuvos valdovu⁸⁶). Bet gyvenimas pasirodė ir čia galingesnis už Jogailos politinį nusistatymą. Krokuva buvo per toli nuo Lietuvos, kad iš jos būtų buvę galima diriguoti tokią

---

⁸⁶) Žiūr. mano str. „Jogaila, unija ir Lietuvos krikštas“, 1934 m. „Nauj. Rom.“ N 172, psl. 342. *Ten pat* Nr. 171 ir 173 kiti du straipsniai apie Jogailą. Plg. *Koneczny*: o. c. psl. 33.

didelę Kunigaikštystę kaip Lietuvą. Jai valdyti vis vien reikėjo sudaryti kokią nors instituciją. Geriausiai ir tikriausiai Jogailai buvo pasiremti savo artimaisiais giminaičiais. Be abejo, pirmosios Algirdo žmonos sūnus tam netiko. Pav., grįžęs į Lietuvą Jogaila tuoj pašalino iš Polocko Andrių, bet jis turėjo dar daug tikrųjų brolių. Geriausiu Jogailos pagalbininku iki tol buvo jo brolis Skirgaila. Todėl šiam buvo duota proga išsikilti. 1387 m. atvykęs Lietuvos krikštyti, Jogaila sutvarkė ir Lietuvos valdymą. Jis užrašė Skirgailai beveik viską, ką turėjo Lietuvoje kaipo didysis kunigaikštis, neskaitant Trakų kunigaikštystės, kurią Skirgaila jau ligi tol turėjo. Davė jis Skirgailai dalį ir Vilniaus žemės, tačiau patį Vilnių sau pasiliko. Savo broliui naujasis karalius davė didelę valdžią, kuri buvo išreikšta šiais žodžiais: „*deržati mi jeho vyše u seja našeja bratije*“⁸⁹). Skirgailai, matyti, buvo duota tokia didelė valdžia, jog senoji tradicija turėjo šiek tiek pagrindo laikydama jį didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu. Bet didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu Skirgaila niekadoms nebuvo (nors kartais jis taip ir vadinamas), nes pilnos valdžios Lietuvoje niekadoms neturėjo⁹⁰). Jis buvo, taip sakant, Jogailos vietininkas Kunigaikštystėje, jis turėjo būti parama broliui išlaikyti Lietuvą karaliaus valdžioje. O Vilniuje buvo pastatyta lenkų kariuomenės įgula, kuri Jogailos vardu turėjo jį saugoti ir laikyti klusnume.

Tuo tarpu Vytautas paliko bestovįs nuošaliai. Iki 1387 metų jis ištikimai tarnavo Jogailai ir jo klausė, tikėdamasis atgauti savo tėviškę arba gauti kaip atlyginimą — Volyniją. Bet už savo ištikumą tinkamo atlyginimo jis negavo. Jo tėviškė, Trakai, buvo palikta Skirgailai, ir Vytautas neteko vilties juos kada nors atgauti. 1387 m. Skirgaila gavo Polocką. Atėjo pats momentas ir Vytautui gauti ką nors Kunigaikštystėje. Tiesa, tais pačiais metais Jogaila davė Vytautui Volyniją su Lucku ir Vladimiru, bet, nepasitikėdamas Vytautu, nedavė jokie dokumento, pripažįstančio jam kalbamąsias žemes. Tokiu būdu Vytautas priklausė Jogailos malonės. Labiausiai jis buvo

⁸⁹) *Cod. ep. saec. XV, t. I, psl. 9.*

⁹⁰) *Plg. K. Stadnicki: Bracia Władysława — Jagiełły. Lwów 1867, psl. 267 sqq.*

nepatenkintas, kad Trakus valdė jo priešas Skirgaila. Jogaila stengėsi jiedu sutaikinti, bet tai jam nesisekė. Vytautas pagaliau įsitikino, kad geruoju niekadės neatgaus sau priklausomos vietos Lietuvoje. 1387 metų pabaigoje jis apsigyvena Lucke. Palengva jis ima vesti savo politiką, stoja opozicijon prieš Jogailą; palengva jam pribrešta sumanymas atimti iš Jogailos Vilnių. Norėdamas atgauti sau tinkamą vietą Lietuvos valstybėje, o pačiai Kunigaikštystei — prarastą politinį savarankiškumą, Vytautas pasiryžta išnaudoti tuolaikinę Jogailos ir Lietuvos būklę.

VII

Pirmas Vytauto neištikimybės žingsnis buvo jo susijungimas su Maskva. Didžiojo Maskvos kunigaikščio Dimitro įpėdinis Vosylius, bėgdamas iš totorių Ordos, grįžo per Moldaviją, Podoliją ir Volyniją. Toje kelionėje jis apsisusto Lucke pas Vytautą. Čia buvo sudaryta sutartis, kad Vosylius ves Vytauto dukterį Sofiją. Vytautas davė Vosyliui kariuomenės būrį, kuris palydėjo šį iki Maskvai, ir čia jo pasiuntiniai vedė dar kažin kokias slaptas derybas.

Toks Vytauto elgimasis buvo nebelegalus. Jis neturėjo teisės siuntinėti pasiuntinius į svetimas valstybes ir daryti su jomis sutarčių, juo labiau su Maskva. Šiuo savo susijungimu su Maskva Vytautas supainiojo Jogailos planus, kuris tais pačiais metais buvo pradėjęs akciją D. Naugarde, siųsdamas ten savo brolių Lengvenį kunigaikščiu ir priimdamas iš jo paklusnumo priesaiką. Šiaurės Vakaruose D. Naugardas buvo dominuojanti valstybė. Ji buvo savotiškas graikų „polis“ — laisva pirklių respublika. Savo nepriklausomumą Maskvos ir Lietuvos atžvilgiu ji palaikydavo tuo būdu, kad savo kunigaikščiais rinkdavo pakaitomis nežymius asmenis, šeimos narius, tai Lietuvoje viešpataujančios giminės — Gediminaičius, tai Maskvoje — Riurikaičius, destis, kuri valstybė tuo laiku buvo stipresnė⁹¹). Dabar Jogailai rodėsi atėjęs patogus momentas įtraukti Naugardą Lietuvos įtakon. Respublikos kunigaikščiu buvo išrinktas jo

⁹¹⁾ L. Kolankowski: Dzieje w. ks. Lit. I psl. 45.

brolis Lengvenis. Įkėlimas kojos į Naugardą reiškė respublikos kovą su Maskva. Tokiu svarbiu momentu Vytautas pasirodė Maskvos sąjungininkas. O Jogaila su Skirgaila buvo jau išsiuntę Lengvenį į Naugardą, rūpinosi greičiau padaryti su Ordinu taiką, kad būtų galima Naugarde pradėti prieš Maskvą akciją⁹²).

Vytautas jau nesislėpė, jis pasisakė norįs atgauti savo tėviškę, tuo dar labiau padidindamas nesutikimą su Skirgaila. Jogailai rūpėjo išlyginti Skirgailos ir Vytauto nesutikimus, kurie jam, akivaizdoje naujų jo planų šiaurėje, buvo labai nepatogūs⁹³). Todėl per suvažiavimą Liubline karalius privertė Vytautą išduoti Skirgailai tam tikrą susitaikinimo dokumentą. Bet per tą patį suvažiavimą Vytautas sužinojo, kad Trakai paveldimai atiduoti Skirgailai. Taip pat paaiškėjo ir tai, kad Jogaila neduos jam Volynijos valdymui patvirtinti atskiro dokumento. Todėl oficialus susitaikinimas negalėjo turėti realių padarinių.

Važiudamas į Liubliną, Vytautas pasitenkino nedideliais reikalavimais: jis norėjo Trakų arba dokumento Volynijai. Nepatenkinus tų reikalavimų, Vytautas pasiryžo visai nutraukti santykius su Jogaila ir vėl pradėti su juo kovą, norėdamas Jogailą visai išvaryti iš Lietuvos ir atimti iš jo Vilnių, o drauge su Vilniumi ir visą Lietuvos Kunigaikštystę.

Jau anksčiau buvo pradėta Vytautas sekti, suiminėti jo bajorai. Vytauto šalininkams, Tautvilai ir Jonui Alšėniškiui, buvo atimtos žemės. To paties galėjo laukti ir Vytautas, neturėdamas rašto Volynijai.

Sugrįžęs iš Liublino, Lucke Vytautas ėmė spiesti apie save visą Jogailos opoziciją. Sušauktame pasitarime jis teisina savo žygius politiniais motyvais: „*I byst jemu nužno, iż če ho preže nebyvalo v litovskoj zemli, s t o r o n i m vladiejušči velikim kniaženijem*“—ir buvo tai reikalinga, nes s v e t i m i e j i ėmė valdyti didž. kunigaikštystėje: to anksčiau lietuvių žemėse visai nebuvo⁹⁴). Ir tikrai Vilniaus įgulos viršininku tada buvo lenkas, Klemensas Moskoževskis.

Vytautas turėjo planą paimti Vilnių, bet jis buvo išduotas. Tada Vytautas, kaipo aiškus konspiratorius, nebegalėjo palikti

⁹²) F. Koneczny: Jagiello i Witold, psl. 101 sqq.

⁹³) K. Stadnicki: Bracia Wład. Jagielly, psl. 272.

⁹⁴) P.S.R.L. t. XVII psl. 79, 164, 200 etc.

Lucke, ir skubiai su savo šalininkais susispietė Gardine. Iš ten jis pradėjo tartis su Ordinu, apsiimdamas vėl pildyti 1384 metais pasirašytą sutartį. Ordinas tuo pačiu metu vedė derybas ir su Vytautu ir su Jogaila, su pastaruoju per Skirgailą. Bet Jogailos susivažiavimas su Ordino atstovais nedavė vaisių. Jogaila ren- gėsi, lenkų padedamas, atsiimti kryžiuočių užimtas žemes, tik Vytauto sukilimas jam viską pagadino. Šitokiose aplinkybėse Magistras maloniai priėmė Vytauto pasiūlymą veikti iš vieno prieš Jogailą⁹⁵).

Vytauto susitarimas su Ordinu įvyko dar 1389 metais. Bet Ordinas, kartą jau Vytauto apgautas, nenorėjo be jokių garan- tijų siųsti savo kariuomenės į Vilnių. Nusiuntus Vytautui į Prūsus įkaitus (brolių Žygimantą su jo sūnumi Mykolu, seserį ir apie šimtą bajorų), Ordino atstovai atvyko į Gardiną ir padarė su Vytautu sutartį (1390. I. 19)⁹⁶).

Tokiu būdu Vytautas antrą kartą stojo prieš savo pus- brolių, ieškodamas savo teisių Kunigaikštystėje. Jogaila su Skir- gaila buvo priversti atsisakyti nuo visų kitų savo sumanymų, jiedu nebegalėjo plačiau varyti užsibrėžtos politikos Naugarde (Lengvenis nebeturėjo jokios paramos), jiedu turėjo kariauti su kryžiuočiais ir jų sąjungininku Vytautu, bet šį kartą daug sunkesnėmis aplinkybėmis negu pirma buvo manyta.

1390 m. pradžioje Ordino kariuomenė užėmė Gardiną. Tarp Vytauto ir Jogailos vasarvidį prasidėjo tikras karas. Vasarvi- džiū kryžiuočiai apgulė Vilnių, laimėjo mūšį ir sudegino vieną pilį (medinę), bet pačios didžiosios Vilniaus pilies paimti nei- stengė⁹⁷). Tuo pačiu metu, kada kryžiuočių kariuomenė traukė į Vilnių, pas Vytautą atvyko ką tik į sostą įžengusio Maskvos kunigaikščio Vosyliaus pasiuntiniai. Jie turėjo baigti tartis dėl Vosyliaus sužiedotuvių su Vytauto dukterimi Sofija, pradėtų 1387 m. Lucke.

Susijungęs su Maskva ir Ordinu, Vytautas galėjo būti Jogai- lai labai pavojingas, bet tuo tarpu visas Vytauto laimėjimas tebu-

---

⁹⁵) Plg. *K. Heintl*: Fürst Witold von Litauen in seinem Verhältnis zum Deutschen Orden in Preussen während der Zeit seines Kampfes um sein litauisches Erbe: 1382—1401. Berlin 1925, psl. 61 sq.

⁹⁶) *Cod. ep. Vit.* psl. 20 — Nr. 63.

⁹⁷) *Scr. rer. Pruss.* I II p. 166.

vo tas dukters išleidimas už Vosylius. Tais pačiais metais Jogaila išvarė iš Gardino kryžiuočių įgulą, ir Vytautas neteko svarbaus atramos punkto. Vis dėlto karas su Vytautu ir jo sąjungininku reikalavo didelio jėgų įtempimo. Dėl Jogailos nepasisekimų su Vytautu Lenkijoje susidarė partija, kuriai rodėsi, kad unija su Lietuva Lenkijos ne tik nestiprinanti, bet dar eikvojanti nereikalingai jos jėgas Lietuvos naudai. Reikia ieškoti taikos su Ordinu, paliekant Kunigaikštystę savo likimui. Lenkijoje imta galvoti, kad unijos klausimas esąs klaidingai pastatytas. Ar ne geriau, sakė tos partijos šalininkai, būtų pastatyti Lietuvoje vieną didįjį kunigaikštį, kuris būtų Lenkijos vasalu, ir neturėti tiesioginių reikalų su dideliu Lietuvos kunigaikščių skaičiumi; vienas didysis kunigaikštis, sako, geriau suvaldytų visus kitus kunigaikščius ir apsaugotų nuo dinastinių kovų. Kandidatu į tokius kunigaikščius buvo numatytas Jogailos brolis Vygandas Aleksandras⁹⁸⁾, bet tai kandidatūrai nepritarė Jogaila ir Skirgaila. Pastarajam Jogaila išdavė dokumentą, kad niekadoms niekam, net savo broliui, neatiduos Vilniaus, Gardino, Merkinės ir Vitebsko. Matyti, tas projektas bus buvęs jau rimtai svarstomas.

Tuo tarpu kova ėjo toliau. 1391 m. Vytautui buvo laimingi. Jis paėmė Vilkmergę, bet iš po Vilniaus kryžiuočiai turėjo pasitraukti, sužinoję, kad Jogaila su kariuomene pasirodė pietinėse Ordino žemėse. Vytautas buvo apgyvendintas Rittersverderio pilyje, pastatytoje vietoje senosios Marienverderio tvirtovės. Jis čia suspietė ir savo šalininkus. Jogailos padėtis ėmė sunkėti, laimė sviro į Vytauto pusę. 1391 m. rudenio p. Konradas Valerodas suruošė didelį žygį į Lietuvą, o Vytautas užėmė Merkinę ir Gardiną, atgaudamas didelę dalį savo tėviškės. 1392 m. pradžioje, sumušęs Kaributą, jis paėmė Naugardą, o iš D. Naugardo, nebeturėdamas paspirties, sugrįžo į Lietuvą ir Lengvenis. Skirgaila Lietuvoje neįstengė likviduoti to susiskaldymo, nesugebėjo išlaikyti savo rankose valdžios. Vytauto šalininkų skaičius augo, nauji būriai pereidavo į jo stovyklą. Tie nepasiseikimai turėjo įtikinti Jogailą, kad, Vytautą nustumus į šalį, sunku bus išlaikyti Lietuvą. Be to, buvo matyti, kad Jogailos padėtį

⁹⁸⁾ F. Koneczny: Jagiello i Witold, psl. 147 sqq.

sunkino ne tik jo paties nesutikimas su Vytautu. Buvo platesnio pobūdžio priežasčių, kurios kalbėjo Vytauto naudai. Krėvės unijos inkorporacija buvo dar perankstyva. Vienas valdovas nepajėgė tvarkyti įvairių reikalų. Toks greitas Lietuvos prijungimas, toks sucentralizavimas abiejų valstybių reikalų į vienas rankas kenkė ir Lietuvai ir Lenkijai. Juk po 6-rių metų Lietuvos inkorporacijos Lenkijon bendras kovos prieš kryžiuočius reikalas stovėjo daug prasčiau negu pirma. Prieš uniją Kęstutis energingai kovojo Vakaruose, o Algirdas tvirtino pozicijas rusų žemėse. Todėl dabar buvo aiškiai jaučiamas reikalas pastatyti Lietuvoje atskirą didįjį kunigaikštį. Jogaila turėjo suprasti padaręs didelę klaidą atiduodamas valdžią Lietuvoje savo broliui Skirgailai užuot ją atidavęs Vytautui. Todėl karalius dabar turėjo ne tik atstatyti didžiojo kunigaikščio valdžią Lietuvoje, bet ir pavesti ją Vytautui. Buvo tai didelis nusižeminimas pusbroliui, bet kito išėjimo nebebuvo. Tai tokia yra genezė 1932 m. Astravos susitarimo, kuriuo buvo atstatyta didžiojo kunigaikščio valdžia Lietuvoje ir pavesta iki gyvos galvos Vytautui⁹⁹).

Tur būt, ta kryptimi Lenkijos ponai bus ir veikę karalių, nes vargu galima prileisti, kad Jogaila savo iniciatyva, aplenkdamas savo brolius, būtų galėjęs pasiryžti tokiam žingsniui. Prisiėmęs noru tartis su Ordinu dėl taikos, į Prūsus atvyko jaunas Plocko nominatas Henrikas. Mozūrijos kunigaikščiai visados norėjo taikos su Ordinu, unijos jie nelaikė dideliu Lenkijos laimėjimu, todėl Henriko pasirodymas Ordinui nekėlė kokio nors įtarimo. Oficialios misijos Henrikas neturėjo, bet jis atstovavo didelės grupės nusistatymą Lenkijoje. Šį kartą Vytautui nebuvo reikalo derėtis kaip 1382 metais. Jis galėjo gauti visa, ką norėjo, daug daugiau, negu jis galėjo tikėtis iš Ordino. Antra vertus, jis vistiek turėjo pripažinti save vasalu, kad ne Lenkijos, tai Ordino. Bet Lietuvos Kunigaikštystė buvo per didelė, kad vasališkas jos priklausomumas Lenkijos būtų galėjęs žymiai varžyti Vytauto valdžią.

Henrikui gavus Vytauto sutikimą, Jogaila išsiuntė savo įgaliotus atstovus stačiai į Rittersverderį. 1392 m. birželio mėn. pabaigoje Vytautas ištraukė Lietuvos linkui, apsimesdamas

---

⁹⁹) F. Koneczny: Jagiello i Witold, psl. 159 sqq.

daras ten karo žygi. Bet staiga jis grįžo atgal ir sudegino Riteršverderį, o paskui sunaikino dar Naujojo Gardino ir Meteno piliš¹⁰⁰).

Taip baigėsi Jogailos ir Vytauto kovos, su pertrauka trukušios visą dešimtmetį. Pirmojoje kovoje su Jogaila Vytauto tikslas buvo atgauti tėviškę (Trakus, Gardiną, Brastą; Žemaičiai čia figuruoja tik kaip pagonys), antrajame perijode Vytautui pasiseka tapti didžiuoju kunigaikščiu. Pilnas jo laimėjimas!

1392 m. rugpiūčio pabaigoje Jogaila paėmė iš Vytauto dokumentą (išduotą skyrium karaliui ir Jadvygai), kuriuo pastarasis pasižadėjo niekad nesiskirti nuo Lenkijos, o karo metu duoti jai pagalbos. Už tai Vytautas gavo Lietuvoje didžiojo kunigaikščio valdžią. 1392 m. Vytautas pažada Skirgailai Kijevaž, vadinasi, jis galėjo dalinti kunigaikštystes. Didž. Kunigaikščio titulą Vytautas pavartoja pirmą kartą 1395 m. Juridiškai Vytauto valdžia gal ir tebuvo kaip Jogailos vietininko, bet jau pačioje pradžioje jis elgiasi kaip didysis Lietuvos kunigaikštis. Kas galėjo tikėtis, kad tas kunigaikštis, vosnevos išstrūkęs iš kalėjimo, neturėjęs jokių teisių tapti didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, paims į savo rankas visą valdžią Lietuvoje?

Jogaila du kartus taikosi su savo pusbroliu. Politinių santykių verčiamas, jis jam gražina deramą vietą Lietuvoje, atiduodamas ne tik tėviškę, bet ir visą Kunigaikštystę. Paskui jau abu valdovai ilgą metų eilę veikia iš vien: ir bendrai vesdami akciją prieš Ordiną, ir kariaudami su juo atvirame lauke, ir stodami prieš jį Konstancos susirinkime, ir krikštydami Žemaičius.

DR. KAZYS PERKUS
ARCHYVAS

¹⁰⁰) *Scr. rer. Pruss.* III p. 180.

Kiti autoriaus raštai bei straipsniai

1. Geschichte des Bauernstandes in Litauen. Von den ältesten Zeiten bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts. Beiträge zur sozialen und wirtschaftlichen Entwicklung des Bauernstandes im Mittelalter. Historische Studien, hgg. von Dr. Emil Ebering (Heft 236). Berlin 1933 (264 psl., in 8°).
2. Lietuvos prekyba su Prūsais. Pirmą dalis. Iki XVI amžiaus pradžios. (Le Commerce lithuanien avec la Prusse Orientale. Première partie. Jusqu'au début du XVIe siècle). Kaunas 1934 m. V. D. Univ-to teol.-fil. fak. leidinys (208 psl. + 2 žemėl., in 8°).
3. Vytauto Didžiojo darbai Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje. Kat. Veikimo Centro leidinys. Kaunas 1930 — Vytauto D. — metai (28 psl. in 16°).
4. Vytauto jaunystė ir jo veikimas iki 1392 m. Vytautas Didysis 1430—1930. Redag. P. Šležas, Kaunas 1930 m., 1—49 psl. (atspaudo nėra).
5. Vytautas Didysis istorinėje literatūroje. „Athenaeum“, 1930 m. Nr. 2, 23 psl. (atspaudas).
6. Vytauto Didžiojo ir jo perijodo bibliografija. „Athenaeum“, 1931 m. Nr. 1, 58 psl. (atspaudo nėra).
7. Prancūzų tautos didvyrė — Šventoji Jeanne d'Arc. „Tiesos Kelias“, 1929 m. Nr. 7—8, 26 psl. (atspaudo nėra).
8. Lietuvos valstiečių luomo susiformavimas ir raida. „Athenaeum“, 1933 m. Nr. 1, 18 psl. (atspaudas).
9. Lietuvių ir prūsų prekybiniai santykiai pirmoje 16-tojo amžiaus pusėje. (Iš Lietuvos prekybos istorijos 16-tame šimtmetyje). Atsp. iš „Židinio“ Nr. 8—9, 1933 m. 16 psl.
10. Motiejaus K. Liubauskio mokslo darbai Lietuvos istorijos srityje. Atsp. iš „Židinio“ 8—9 Nr. 1933 m., 8 psl.
11. Krikščioniškosios Vakarų Europos santykiai su pagoniškąja Lietuva. „Athenaeum“, 1933 m. Nr. 1, 10 psl. (atsp.).
12. Senosios Lietuvos ūkis. „Vairas“ 1934 m. Nr. 7 (psl. 287—301), atsp. nėra.
13. Bolševizmo tikrovė. „Židinys“ 1932 m. Nr. 2 (t. XV), psl. 159—173.
14. Vokietijos Kulturkampfo priežastys ir jo padariniai. „Židinys“ 1934 m. Nr. 3 (t. XIX), psl. 279—285.
15. Didžiosios Europos valstybės 1898—1914 ir Didž. Karo priežastys. „Židinys“ 1934 m. Nr. 7 (t. XX), psl. 1—13 (atsp. nėra).
16. Lietuvos praeities ir dabarties kryžkelės. „Nauj. Romuva“ 1933 m. Nr. 117.
17. Lietuvos Vakarų sienos bei Klaipėdos klausimas Vytauto laikais. „Nauj. Romuva“ 1933 m. Nr. 120, 121.
18. Jogaila Lietuvos istorijoje ir mes. „Nauj. Romuva“ 1933 m. Nr. 171.
19. Jogaila, unija ir Lietuvos krikštai. „Nauj. Romuva“ 1933 m. Nr. 172.
20. Jogailos santykiai su kryžiuočiais, Tannenbergas, Jogailos apibūdinimas. „Nauj. Romuva“ 1933 m. Nr. 173.
21. Vokiečių literatūra Klaipėdos krašto klausimu. „Bibliografijos Žinios“ 1933 m. Nr. 1.
22. Užsieniuose lietuvių ir apie Lietuvą rašytos disertacijos. „Bibliografijos Žinios“ 1933 m. Nr. 2.
23. Lietuvos istorijos problemos. „Nauj. Romuva“ 1935 m. Nr. 220—221.